

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1932.

Andra kammaren.

Nr 54.

Fredagen den 3 juni.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Herr **talmannen** öppnade sammanträdet med följande ord:

Mina damer och herrar! Då vi i dag samlas, står åter en plats tom i kammaren. Ledamoten Karl Teodor Andersson på Södermanlandslänsbanken har hastigt och oväntat avlidit. Med Andersson bortgick en arbetets man i ordets bästa bemärkelse. Själv utgången ur arbetarnas led var han trofast hängiven arbetarklassens strävanden, och han hade en öppen blick för sociala reformer på samhällslivets olika områden. I sin hemkommun och inom landstinget uppskattades livligt hans kommunala insikter och oförtröttliga arbetsförmåga. Många och tyngande voro hans kommunala uppdrag. Inom andra kammaren minnas vi Andersson som den alltid intresserade, kunniga och plikttrogna folkrepresentanten och den angenäma kamraten, som vi alla högt värderade. Frid över hans minne!

Detta yttrande åhördes av kammarens ledamöter stående.

§ 2.

Justerades de vid kammarens sammanträde den 28 nästlidna maj förda protokollen.

§ 3.

Herr talmannen gav på begäran ordet till

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet **von Stockenström**, som yttrade: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Magnusson i Skövde till mig framställt följande spörsmål:

Anser herr statsrådet skäl föreligga till en ingående undersökning angående användningen av anslagen för bidrag till jorddelningsförrättningar och för bidrag till utflyttnings-, väganläggnings- och odlingskostnader i sammanhang med skiften? samt vill herr statsrådet, därest av en sådan undersökning framgår, att anslagen använts på mindre tillfredsställande sätt, gå i författning om åtgärder för mer restriktiv tillämpning av bestämmelserna om bidrag eller tilläventyrs skärpa desamma, varav också skulle kunna följa möjlighet att nedbringa anslagen?

Gällande bestämmelser för den ifrågavarande bidragsverksamheten återfinnas i en kungörelse av den 22 juni 1928 (nr 295).

Bidrag till jorddelningsförrättningar utgår ur det under nionde huvudtiteln uppförda ordinarie förslagsanslaget till dylika förrättningar. Detta anslag har vid årets riksdag på förslag av Kungl. Maj:t sänkts från 160,000 till 140,000 kronor. Bidrag till utflyttnings-, väganläggnings- och odlingskostnader i sammanhang med skiften utgår ur nionde huvudtiteln ordinarie för-

Svar å interpellation.

Svar å interpellation.
(Forts.)

slagsanslag för bidrag till dylika kostnader, vilket anslag vid årets riksdag, likaledes på förslag av Kungl. Maj:t, sänkts från 300,000 till 235,000 kronor.

Interpellanten anser, att dessa anslag i vissa fall icke kommit till en fullt nöjaktig användning. Han ifrågasätter, om bidrag till kostnader för utflyttning av tomtmark och lotter för mindre jordbruk gagnat det därmed avsedda ändamålet, nämligen beredande av ekonomisk lättnad för egnahemsköparna, samt förmenar, att bidragens utanordnande i talrika fall fastmera medfört ökad inkomst för jordsäljaren, som kunnat betinga sig motsvarande högre jordpris. Vidare påtalas, att sökande till bidrag till jorddelningsförrättning understundom företett intyg om medellöshet, ehuru det senare visat sig, att han ej saknat tillgångar. Interpellanten har därjämte gjort gällande, att gränsen mellan egentliga laga skiftesförrättningar och avstyckningsförrättningar till följd av 1926 års jorddelningslag förskjutits, varigenom t. ex. förut som hemmansklyvning rubricerade och avstyckning närmast likartade förrättningar nu redovisades under rubriken laga skiften. Härigenom kunde för sådan förrättning erhållas bidrag ur anslaget till utflyttningar m. m. Interpellanten gör i anslutning härtill gällande, att den ifrågavarande omrubriceringen av hemmansklyvningarna haft till följd, att dessa såväl ur jordbruksekonomiska som samhällsekonomiska synpunkter ofta mycket diskutabla förrättningar kunde väsentligen bekostas av statsmedel. Med hänsyn till de sålunda gjorda erinringarna har interpellanten ifrågasatt, att bestämmelserna om bidrag borde tillämpas mera restriktivt än för närvarande vore fallet eller tilläventyrs väsentligen skärpas.

Då den ifrågavarande bidragsverksamheten omhänderhaves av lantmäteristyrelsen, har jag från detta ämbetsverk införskaffat utlåtande till belysning av de i interpellationen avhandlade frågorna.

Styrelsen har därvid framhållit, att hithörande bidragsärenden underkastas en ingående granskning, i det varje ärende prövas av vederbörande lantmätare och av överlantmätaren samt slutligen avgöres i lantmäteristyrelsen. Ofta inforas därjämte yttrande från vederbörande landsfiskal rörande sökandes ekonomiska ställning. Styrelsen har dock icke velat förneka möjligheten av att fall kunnat förekomma, då utbetalning skett, utan att föreskrivna villkor blivit uppfyllda, men är övertygad om, att sådana fall av missbruk varit mycket få och sannolikt färre och mindre än på de flesta andra områden, där understöd av allmänna medel utgår. Att införa ytterligare kontrollanordningar skulle enligt styrelsen bliva för kostsamt och göra verksamheten för tung.

Styrelsen påvisar vidare genom framläggande av statistiska uppgifter, att antalet avslag å gjorda ansökningar procentuellt betydligt ökats under de senaste åren samt att riktlinjerna för ärendenas avgörande blivit mera restriktiva.

Det stora flertalet av bidrag till gäldande av förrättningskostnader har, enligt lantmäteristyrelsen, utgått till personer med synnerligen blygsamma inkomster. För senaste året utgjorde i de 2,011 fall, där bidrag beviljats, den uppgivna taxerade inkomsten i medeltal ett belopp, som icke översteg 800 kronor. Styrelsen framhåller, att det för erhållande av bidrag icke räcker med ett enkelt intyg om medellöshet, utan sökanden skall på heder och samvete deklarerera sin ekonomiska ställning genom uppgifter om senaste inkomst- och förmögenhetstaxering, tillgångar av alla slag, försörjningsplikt, inteckningar och andra skulder o. d., och sanningsenligheten av dessa uppgifter skall bestrykas av därtill behöriga personer. Lantmäteristyrelsen, som ej sällan kontrollerar lämnade uppgifter av nämnda slag genom inhämtande av upplysningar från ortsmyndigheter, uppger sig icke hava funnit, att medvetet oriktiga uppgifter lämnats i nämnvärd utsträckning.

I avseende å frågan, om statsbidragen indirekt komma jordsäljarna till godo,

har lantmäteristyrelsen framhållit i huvudsak följande. Då fråga vore om frånskiljande av *enstaka* tomter och egnahemslotter, upprättades köpehandlingen vanligen före eller senast vid avstyckningsförrättningen, och köparen uppträdde vid förrättningen som sakägare. Därvid påfördes han i de flesta fall enligt bestämmelserna i köpehandlingen kostnaderna för förrättningen, ett förhållande, som syntes verka till köpesummans nedbringande. I de fall åter, där *hela fastigheter på en gång styckades*, verkställdes i regel styckningen, innan lotterna såldes, och köparna kunde således vid förrättningen icke uppträda som sakägare och påföras förrättningskostnader. På grund härav kunde köparna ej erhålla statsbidrag, enär bidrag endast utginge till sakägare, som vid förrättning påförts förrättningskostnader. Då bidrag till säljare icke finge utgå, kunde således vid dylika styckningar för exploateringsändamål icke ifrågakomma några statsbidrag. I *enstaka* fall skulle styckningsföretag möjligen kunna utföras genom försäljningar före förrättningen och därigenom möjliggöras bidrag till indirekt vinst för säljarna, men en sådan anordning skulle medföra vissa olägenheter och komme enligt lantmäteristyrelsens erfarenhet icke till större användning. Styrelsen anser därför, att sannolikheten för att styckningsföretag skulle vidtaga särskilda anordningar för att genom bidrag av ifrågavarande slag erhålla en indirekt vinst torde vara synnerligen ringa. Det ojämförligt största antalet bidrag till avstyckningsförrättningar utginge också till sådana, som avsett frånskiljande av *enstaka* lotter. I något *enstaka* fall hade tydligt försök gjorts i av interpellanten antydd riktning, varvid av styckningsföretaget gjorts gällande, att tomtköparna visserligen ej uppträtt som sakägare vid förrättningen, men att köpeavtal med dem dock träffats före förrättningen. I sådana fall hade lantmäteristyrelsen avslagit de gjorda ansökningarna. Såsom belysande för den utsträckning, i vilken förrättningskostnader vid styckning gäldades med statsbidrag, har lantmäteristyrelsen anfört, att under 1930 hade kostnaderna till lantmätare för verkställda styckningar uppgått för hela riket till 881,655 kronor, under det att statsbidragsbeloppet stannat vid 64,263 kronor.

Beträffande interpellantens uttalande om statsbidrag till kostnader vid hemmansklyvningar har lantmäteristyrelsen bland annat framhållit, att före 1926 års jorddelningslags tillkomst laga skiften och hemmansklyvningar varit jämställda även i avseende å möjligheterna att få statsbidrag till förrättningskostnader, varför någon ändring däri icke skett. En av den nya jorddelningslagens bärande principer vore, att endast ändamålsenlig jorddelning finge komma till stånd, och enligt styrelsens mening kunde icke göras gällande, att jorddelningslagens bestämmelser i sistnämnda hänseende icke allmänt vunne tillämpning.

Lantmäteristyrelsen har sammanfattningsvis uttalat, att anledning till ändring av nu gällande bestämmelser om ifrågavarande bidrag icke föreläge och att en strängare tillämpning av dessa bestämmelser än den hittillsvarande icke vore motiverad. Därjämte har styrelsen uttalat den åsikten, att anslag till dessa bidrag vore synnerligen välbehöfliga och att de vore till mycket gagn för främjande av egnahemsrörelsen och åstadkommande av en mera lämplig och ändamålsenlig jorddelning.

För egen del vill jag först uttala, att även jag hyser den uppfattningen, att syftet med ifrågavarande bidragsverksamhet är behjärtansvärt. Sålunda torde det vara ett allmänt intresse att åstadkomma lindringar i de mindre bemedlades kostnader för åstadkommande av småbruk och egna hem samt av bättre anordningar för jordbruket i avseende å jordens uppdelning. Utflyttningar vid skiften äro ofta förenade med betungande kostnader, och statsbidrag härför torde främja möjligheten att få till stånd ändamålsenliga skiften till gagn för jordbrukets rationella bedrivande.

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å interpellation.
(Forts.)

Interpellanten torde icke heller vilja bestrida, att hithörande verksamhet har ett gott ändamål, men han synes förmena, att den skötts på ett sätt, som icke alltid gagnat det avsedda syftet.

Lantmäteristyrelsen har visserligen ej velat förneka, att fall av missbruk kunnat förekomma, men gör gällande, att dessa torde vara sällsynta. Jag har av styrelsens utlåtande och av mig i övrigt kända förhållanden fått det intrycket, att lantmäteristyrelsen söker verka för att bidragsverksamheten utövas på ett sätt, som gagnar det allmännas intresse. I de fall, då missbruk uppdragats, såsom beträffande det omtalade Färila-fallet, har styrelsen ingripit samt återfordrat oriktigt utbetalade belopp och föranstaltat om åtal mot vederbörande lantmätare. Vidare framgår av lantmäteristyrelsens utlåtande med tydlighet, att styrelsen vid handläggningen av hithörande ärenden noga undersöker bidragssökandes ekonomiska förhållanden samt beaktar angelägenheten av att bidrags utlämnande ej föranleder stegring av jordpriserna eller främjar en olämplig jorddelning. Det synes mig därför som om man har anledning antaga, att styrelsen vid tillämpningen av gällande föreskrifter på området förfar med den vaksamhet, som kan vara av nöden. Med hänsyn härtill och till vad lantmäteristyrelsen i övrigt anfört i sitt med anledning av interpellationen avgivna utlåtande har jag icke ansett tillräckliga skäl för närvarande föreligga för igångsättande av ytterligare undersökning i ämnet. Jag förutsätter emellertid som självfallet, att lantmäteristyrelsen noga följer hithörande verksamhet samt därvid icke underlåter att vidtaga eller föreslå de åtgärder, som tilläventyrs kunna komma att visa sig erforderliga för ernående av största och bästa möjliga effektivitet av den bidragsverksamhet, varom här är fråga.

Under detta anförande hade herr andre vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Härpå anförde

Herr **Magnusson** i Skövde: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framföra mitt tack för det svar, som han lämnat, samtidigt som jag ber att få betona, att syftet med denna interpellation ingalunda var det, som understundom i vissa fall förekommer, nämligen att framställa för vederbörande besvärliga frågor, utan det varit syftet att söka åstadkomma besparing på ett område, där enligt min uppfattning en viss besparing bör kunna göras. Generellt hyser jag den uppfattningen, att jordsäljaren bör bekosta avstyckningen och icke på något sätt välta över kostnaderna därför på jordköparen och via denne på statsverket. Visserligen kan jag medge, att fall finnas, då jordägaren är så litet angelägen att sälja, att han icke vill påtaga sig de kostnader, som avstyckningen kan medföra, eller motsvarande prutning på jordpriserna, men i mycket talrika fall är det så att om vid försäljning fråga uppstår, vem som skall bekosta avstyckningen, vederbörande säljare underrättar köparen, att han kan ha möjlighet att få avstyckningskostnaderna ersatta från statsverket och följaktligen behöver han icke tala om den saken. Denna kostnad bör emellertid som regel gäldas av säljaren. Vidare har jag den uppfattningen, vilken halvt om halvt bestyrkts av lantmäteristyrelsens utlåtande, att det i en hel del fall förekommer missbruk i fråga om sökande och utdelande av ersättning för jorddelningskostnaderna. Jag förstår mycket väl, att det är svårt att vid varje tillfälle pröva saken, och att vederbörande myndigheter kunna bli förda bakom ljuset; och det torde också i åtskilliga fall skett. Vidare har ej behovskravet alltid blivit beaktat. Jag känner dock ett fall, där sökanden verkligen visade sig äga en förmögen-

het på 3—4,000 kronor. Det var visserligen ingen stor förmögenhet, men likväl större än att bidrag bort utgå. Sådant beviljades dock, efter besvär, av regeringen.

Emellertid är det särskilt på en punkt, där det synes mig, att de nya bestämmelserna om bidrag verka något egendomligt, och det är ifråga om de förrättningar, som tidigare benämndes hemmansklyvning. Lantmäteristyrelsen erinrar därom, att i fråga om ersättning för dessa förrättningar har ingen ändring föranletts av den nya jorddelningslagen. Detta är riktigt beträffande själva ersättningen för förrättningen, men genom omrubriceringen medges i detta fall bidrag till utflyttning, en mycket betydande ändring. Medan tidigare bidrag härför icke kunde erhållas vid hemmansklyvning kan sådant nu erhållas, och det anser jag icke vara lämpligt eller riktigt. Ofta är det väl så, att hemmansklyvning förekommer vid det av mig förut påpekade förhållandet, att arvsberättigade icke kunna enas om utlösning, vilket leder till en hemmansklyvning, som visserligen i strängt teknisk mening ej kan anses vara någon olämplig jorddelning och där sålunda vederbörande förrättningsman kan gå med på sådan, men det är i alla fall en klyvning, som icke tillskapar bättre men väl sämre brukningsdelar och ökade kostnader därigenom att den utbrutna marken måste bebyggas. Enligt min mening är det icke i sådant fall lämpligt eller riktigt, att statsverket skulle vidkännas kostnader för utbrytningen och utflyttningen.

Vad så beträffar berörda anslag i övrigt har jag den uppfattningen, att man kunde temporärt i större mått än som skett minska på desamma. Det förhåller sig nämligen i många fall så, att vederbörande förrättningsmän inom distrikten arbeta med en betydande balans av ärenden, och jag förmenar, att därest genom en minskning av anslaget igångsättning av nya skiftesförrättningar skulle förhindras eller fördröjas, skulle vederbörande tjänsteman i alla fall icke vara utan arbete. Han kunde under tiden syssla med färdigställandet av de redan påbörjade. Det skulle säkerligen i mycket ringa mån verka menligt, därest staten inknappar på anslaget under det nuvarande svåra budgetära läget.

Syftet med min framställning har varit att rikta uppmärksamheten på ett område, där man, utan att någon nämnvärd skada sker, kan i betydlig mån minska anslaget för det kommande budgetåret, och det är med en rekommendation för en sådan åtgärd, som jag ber att få avsluta mitt anförande och tacka för det svar, som givits.

§ 4.

Sedan ordet ånyo lämnats till chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet **von Stockenström**, anförde denne: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Hage till mig framställt följande spörsmål:

Anser herr statsrådet i likhet med interpellanten, att det är oriktigt, att domänverkets tjänstemän i frågor av i interpellationen antytt slag utnyttja statens rösträtt vid vägstämmor och avgöranden i vägfrågor? samt om så anses, vilka åtgärder tänker herr statsrådet vidtaga för att förhindra en fortsatt tillämpning av denna praxis?

I sin interpellation har herr Hage — efter erinran om att röstvärdet å vägstämmorna beräknades efter vägfyrtal samt att härigenom de större röstägarna finge ett mycket stort inflytande på besluten — påtalat, att revirförvaltarna understundom utövat kronans rösträtt å vägstämmorna för att genomdriva egen uppfattning i en viss lokal vägfråga mot en majoritets önskemål. Detta hade åstadkommit stark förbittring bland ortsbefolkningen. Såsom exempel på dylikt förfarande har herr Hage omnämmt två särskilda fall. Sålunda har hänsyftats på en i tidningen Norra Västerbotten för den 20 augusti 1931 omnämnd vägstämma i Arjeplog, där en jägmästare »röstade omkull hela väg-

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å interpellation.

Svar å interpellation.
(Forts.)

stämman». Vidare skulle en facklig vägkonflikt inom Pajala hava grundat sig på bland annat ett samarbete av sådant slag mellan skogstjänstemän i statens och enskilda bolags tjänst.

Med anledning av interpellationen har jag införskaffat utlåtande från domänstyrelsen, som därvid även överlämnat yttranden av överjägmästaren i Övre Norrbottens distrikt samt av den revirförvaltaren, som utövat kronans rösträtt vid förberörda vägstämma i Arjeplog.

Av överjägmästarens yttrande framgår bland annat följande.

Jägmästarna i Juckasjärvi, Vettasjoki, Gällivare, Råneträsk, Ängeså, Harparanda och Bönälvens revir hade ej någon gång, sedan de tillträtt sina befattningar, begagnat sig av kronans rösträtt. Övriga fyra jägmästare inom distriktet hade däremot begagnat sig av denna rätt i vissa fall, då de ansett sig böra tillvarataga revirets intressen. För dessa fall lämnar överjägmästaren följande redogörelse.

Jägmästaren i *Tärendö revir* har uppgivit, att han vid 3 av 36 hållna vägstämmor vid votering använt sig av kronans röster. Vid två av dessa tillfällen hade resultatet blivit detsamma, även om kronans rösträtt ej utövats. (Till ett av dessa fall återkommer jag strax.) Det tredje fallet hade gällt val av ledamot till vägstyrelsen, därvid kronans röster varit utslagsgivande. När mandatet för denne styrelseledamot sedermera utgick, blev han omvald utan att röstning behöfde ifrågakomma. Vad beträffar den omnämnda vägkonflikten i Pajala har överjägmästaren anført, att denna icke haft samband med något röstningsförfarande samt att samarbete i detta sammanhang mellan skogstjänstemän i statens och enskilda bolags tjänst icke ägt rum. Under 1931 hade röstning med kronans röster icke förekommit. Vid vägstämman i Pajala den 24 januari 1932, som hade att taga ställning till den då flera månader gamla konflikten och i samband därmed framställda krav på kollektivavtal, röstade jägmästaren med kronans röster. Vid detta tillfälle avgåvos — enligt överjägmästaren — 49,235 röster av 107 röstande mot 264 röster av 3 röstande. Då kronans röster utgjorde 19,947, röntes sålunda stämmans beslut ej någon påverkan av dessa.

Jägmästaren i *Västra Korpilombolo revir* hade endast två gånger, sedan han 1916 övertog förvaltningen av reviret, begagnat sig av kronans rösträtt.

Jägmästaren i *Östra Korpilombolo revir* har upplyst, att han endast en gång begagnat sig av kronans rösträtt, därvid det gällde att förhindra återval av en vägstyrelseordförande. Efter företagen femårsrevision visade det sig, att denna ordförande på ett par år förskingrat cirka 43,000 kronor. Domänverkets röster hade dock i detta fall icke varit utslagsgivande, enär återval förhindrats även utan hjälp av kronans röster.

Jägmästaren i *Råneå revir* har meddelat, att han under de senaste 8 à 10 åren ej begagnat sig av kronans rösträtt, men väl tidigare vid något enstaka tillfälle deltagit i omröstningen vid vägstämmor, där det gällt att motväga andra större vägfyrkägares — såsom bolags — intressen.

Överjägmästaren i *Övre Norrbottens distrikt* har sammanfattningsvis uttalat, att det ej med fog kunde påstås, att jägmästarna därstädes i något fall missbrukat domänverkets rösträtt, samt att han till förhindrande av att dylika påstående skulle upprepas anmodat jägmästarna att ej begagna sig av kronans röster förrän överjägmästaren lämnat medgivande, därvid han i vart fall ämnade samråda med länsstyrelsen.

Vad vidare angår den förenämnda *vägstämman i Arjeplog* den 16 augusti 1931 förekom där bland annat frågan om inkomst- och utgiftsstat för vägkassan för 1932 och i samband därmed bestämmandet av det belopp, som skulle utdebiteras i vägskatt. Vägstyrelsen hade föreslagit, att skatten skulle höjas från 25 till 30 öre per vägfyrek, detta för att undvika upptagande av lån. Det-

ta förslag motsatte sig revirförvaltaren. Frågan gick till votering, därvid revirförvaltarens mening segrade med 22,024 röster avgivna av 2 röstande mot 8,744 röster avgivna av 37 röstande. Av majoritetsrösterna avgåvos 21,929 av revirförvaltaren. Revirförvaltaren har nu i yttrande till domänstyrelsen anført, bland annat, att han ansett, att genom minskat skatteunderlag, stora vägbyggnadsanslag och ökade underhållskostnader väghållningsdistriktet ej kunde undgå upplåning i en snar framtid samt att det syntes honom orimligt, att den nuvarande generationen skulle bära alla kostnader för nybyggnaderna. Distriktet hade, enligt revirförvaltaren, under 10 år utan lån betalat 200,000 kronor till nybyggnader. Han hade vid vägstämman bland annat anført, att det för domänverkets del vore önskvärt, att skatterna hölles inom rimliga gränser, då skogsbruket nu kämpade med stora svårigheter, samt hade nämnt, att tjänstemännen tillhållits begränsa utgifterna. Slutligen har ifrågavarande revirförvaltare uppgivit, dels att detta var den enda gången under 13 tjänstear, som han använt kronans rösträtt, samt att inga egoistiska motiv legat bakom hans yrkande och votum.

Beträffande frågan, huruvida, så länge nu på området gällande bestämmelser ägde tillämpning, rösträtt vid vägstämmor borde utövas för domänfonden tillhöriga fastigheter genom vederbörande jägmästare, har *domänstyrelsen* anført i huvudsak följande. Förhållandena vore icke likartade inom hela landet. I de nordligaste delarna omfattade statens domäner betydande arealer och värden, och därstädes kunde givetvis understundom ett utnyttjande av rösträtten bliva avgörande. Inom andra delar av landet åter framträdde kronans rösträtt inom väggommunerna ingalunda som en maktfaktor. Särskilt i sistberörda delar av landet, där stora intressen kunde uppstå av den art, att domänförvaltningen måste söka tillvarataga kronans rätt, syntes ett utnyttjande av kronans rösträtt på vägstämmorna få anses vara fullt riktigt. Men ej mindre viktigt syntes det styrelsen vara, att i de nordligaste delarna av landet, där vägnätet vore under utveckling, domänverkets intressen bleve bevakade. Därvid syntes domänstyrelsen med underlydande personal få anses fullt skickad att bedöma och bevaka dessa intressen. Dessa torde oftast sammanfalla med befolkningens i skogsbygden intressen. Något missbruk av jägmästarna tillagd rätt torde icke vara att befara. Domänstyrelsen hade emellertid tidigare under hand uppmanat överjägmästarna att ägna frågan om utövande genom jägmästarna av kronans rösträtt särskild uppmärksamhet, och komme styrelsen allttjämt att vaka över att så skedde.

Såvitt framgår av den utredning, som verkstälts i ämnet och för vilken jag nu lämnat redogörelse, förekommer det jämförelsevis sällan, att revirförvaltarna utöva kronans rösträtt vid vägstämmor. Bortsett från det förenämnda fallet i Arjeplog, torde icke heller utövandet av dylik rösträtt hava haft någon mera framträdande inverkan å de beslut, som fattats vid vägstämmorna. Såsom framgår av yttrandena både från domänstyrelsen och från överjägmästaren i Övre Norrbottens distrikt har uppmärksamheten nu särskilt inriktats på angelägenheten av att jägmästarna utöva ifrågavarande rösträtt med varsamhet och omtanke. Även jag anser detta vara angeläget, liksom också att ifrågavarande rösträtt utövas på så sätt, att motsättningar mellan domänverket och ortsbefolkningen icke uppstå. Då jag hyser den förhoppningen, att några berättigade klagomål härutinnan icke behöva framkomma, synes tillräcklig anledning icke föreligga för mig att nu ifrågasätta särskilda åtgärders vidtagande. Jag vill slutligen tillägga, att genom sakkunniga, tillkallade av chefen för kommunikationsdepartementet jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 29 november 1929, utredning för närvarande pågår om revision av bestämmelserna om väghållningsbesvärets utgörande på landet m. m. Jag tar för givet, att man vid denna utredning, som torde vara slutförd inom en nära fram-

Svar å interpellation.
(Forts.)

tid, har sin uppmärksamhet inriktad på frågan om grunderna för utövan-
det av rösträtt vid vägstämmor.

Vidare yttrade:

Herr Hage: Herr talman! Jag skall be att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framföra mitt tack för svaret. Jag skall samtidigt säga, att om nu statsrådet anser, att utövan- det av denna rösträtt, som jag här fört på tal, bör ske med försiktighet och omtanke, så är det naturligtvis ett framsteg från mina utgångspunkter. Men nog skulle jag helst sett, om herr statsrådet här gjort en bestämd, klar deklaration om att herr statsrådet var inriktad på att ge direktiv, som innehöllo, att statens jägmästare icke ägde att använda sig av statens rösträtt vid vägstämmor.

Nu kan det hända, att en del av kammarens ledamöter icke riktigt kunna ansluta sig till min uppfattning, därför att förhållandena — såsom också herr statsrådet påpekade — äro annorlunda i andra delar av landet. Men jag måste säga, att sådana som förhållandena äro i övre Norrland, kan man mycket väl motivera en sådan ståndpunkt, som den jag här framfört. Man måste nämligen säga sig, att det är olämpligt, när sådant kan inträffa såsom att här kommer en jägmästare och uppträder på en stämma, där han representerar 21,929 röster och får med sig ytterligare en person — det måste vara en bolagsman — och de representera sammanlagt 22,024 röster och därmed kunna de överrösta de 8,744 röster, som avges av 37 röstande. Och dessa 37 röstande skulle säkerligen blivit ännu flera, om de icke vetat med sig att de voro maktlösa. När sådant inträffar, blir det på sätt och vis så, att staten på en omväg rent av upphäver den kommunala självbestämmanderätten på detta område.

Då den jägmästare, som det här är fråga om, gör gällande — såsom också antyddes i herr statsrådets svar — att han ville motverka en höjning av skatten, så må jag verkligen säga, att det är väl något ganska otroligt, att denne ensamme statstjänare skall kunna bedöma, vad som är till fördel för bygden där uppe bättre än alla andra, av vilka givetvis en del under ganska lång tid ha sysslat med kommunala frågor. De bli nu i alla fall deklasserade i kvalitetshänseende på så sätt, att denne ensamme jägmästare förklarar, att *den* saken begriper jag allra bäst, och därför använder jag mig av den möjlighet, jag har, att tillgripa kronans rösträtt för att fälla avgörandet i frågan.

Jag vill alltså för min del säga, att jag är mest böjd för, att man skall försöka komma fram till en sådan ordning, att staten överhuvud taget icke i sådana fall utövar sin rösträtt. Och jag vill uttrycka den förhoppningen, att den nu sittande kommittén — vägsakkunniga tror jag den heter — skall gå in för denna linje. Jag tror, att det skulle vara synnerligen förnuftigt, om så skedde. Ty rent principiellt måste man ju säga sig, att det inträder ett egendomligt förhållande i en kommun, när staten på detta sätt uppträder för att dirigera besluten. Vad är staten? Jo, staten är ju helt enkelt representanten för alla medborgare i landet och alltså för alla olika politiska riktningar, som finnas i detta land. Vad inträffar emellertid vid ett sådant tillfälle, då staten på detta sätt framträder för att understödja en viss riktning? Jo, det inträffar, att denna stat, som skall representera olika riktningar, kastar sig med sitt röstande i vägskålen för en viss riktning och för densamma till seger mot alla de andra, som också deltaga i skattebetalningen och som stå bakom såväl tillkomsten av domänverket som hela den ekonomiska rörelse, som drives av densamma. Jag måste därför säga, att ur rent principiella synpunkter är det oriktigt, att staten i ett sådant fall deltagar i röstningen.

Nu är det för övrigt på det sättet, att många gånger avgöras vid sådana vägstämmor betydande frågor av lokal natur. Herr statsrådet har antytt, att

Svar å interpellation.
(Forts.)

de frågor, som det här närmast gällt, äro icke av sådan art, att man på något sätt kan säga, att vederbörande jägmästare har uppträtt oriktigt. Ja, om den saken kan man kanske ha olika meningar. Jag vill till exempel påpeka, hur saken låg till i Pajala, vilket fall även berördes av herr statsrådet. Det förhöll sig ju där på det sättet, att jägmästaren deltog i avgörandet vid en vägstämma. Varom förhandlades nu vid denna vägstämma? Jo, man förhandlade om, huruvida man skulle bereda möjlighet till förhandlingsordning och fackligt avgörande på vanligt sätt mellan arbetarna och vägstyrelsen. Då uppträdde denne jägmästare och ställde sig, med användande av statens röster, på den sidan, som icke ville gå med på förhandlingar och som icke ville erkänna fackföreningen. Han gick alltså emot principen om föreningsrätten på det fackliga området. Detta gör alltså denne jägmästare såsom representant för staten, samtidigt som staten själv har skapat fram förhandlingsinstitut och dylikt, varigenom föreningsrätten erkännes. Han framträder emellertid såsom enskild person och med sin privata inställning till frågan framför han sina egna synpunkter och använder statens rösträtt för att söka genomföra denna privata mening. Nu är det visserligen sant, att hans röstande icke var avgörande, då det i alla fall hade blivit samma beslut, men det är ju en sak vid sidan om det hela, som icke har någon vidare betydelse i denna fråga.

Jag kommer tillbaka återigen till detta, att jag tror, att det ur många utgångspunkter skulle vara önskligt, om denna fråga bleve ordnad genom något direktiv från herr statsrådets sida. Man kan kanske invända, att det sitter en kommitté, vars resultat man bör avvakta. Det är givet, att denna sak måste tagas upp av denna kommitté, och det kan ju hända, att när denna kommitté har framlagt sitt förslag och när riksdagen har fattat beslut i anledning därav, så blir denna sak icke längre aktuell på grund av en förändrad utformning av bestämmelserna på här ifrågavarande område. Det är ju möjligt, men jag måste ju säga, att med den erfarenhet jag har om vägfyirksfrågans behandling här i riksdagen, börjar jag fullständigt förtvivla om att vi någonsin skola komma fram till den tidpunkten, då denna fråga blir löst. I varje fall kommer det nog att dröja många år ännu. När jag kom in i riksdagen år 1912, så talades det här om denna fråga som något, som ganska snart skulle få sin lösning. År har emellertid gått efter år, det har motionerats och interPELLERATS i oändlighet om denna sak, och fortfarande existera de gamla bestämmelserna, dessa vanvettiga vägfyirksbestämmelser, som ge en sådan övervikt åt de stora röstägarna, såsom också framgick av herr statsrådets redogörelse.

Jag vill dessutom säga, att många gånger kan det inträffa, att ett uppträdande av denna art från en jägmästares sida, åstadkommer en lokal opinion mot jägmästaren, som icke är önskvärd. Jägmästaren har ju en del saker att syssla med, som äro av sådan beskaffenhet, att det skulle vara synnerligen önskligt, att han hade folkets förtroende i orten. Nu måste jag beklagligtvis säga, att det är verkligen så på många håll i övre Norrland, att det icke råder något gott förhållande mellan jägmästaren och folket i allmänhet. Ty folket där uppe anser på vissa grunder, att vår jägmästarkår är en ganska omöjlig institution. Överhuvud taget vill jag också säga, att — skall man tala om olika statstjänare — så tror jag, att jägmästarna med hela sin inställning nog utgöra en ovanligt reaktionär kår, men det hör kanske icke hit. Emellertid vill jag säga, att sådana lokala tillspetsningar i förhållandet mellan befolkningen och jägmästaren kunna icke vara lämpliga. För några år sedan var det till exempel fråga om att bygga en stor bro, som hade betydelse för befolkningen och för kommunikationerna och som var behövlig. Jägmästaren gick emellertid till stämman och lyckades — han använde statens rösträtt — avstyra det hela. Det åstadkom mycket stark förbittring.

Jag menar alltså, att det finns många skäl, som tala för att det föreligger

Svar å interpellation.
(Forts.)

anledning att på något sätt ordna det så, att jägmästaren åtminstone endast i något undantagsfall finge rätt att utöva statens rösträtt — och helst naturligtvis icke alls.

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet **von Stockenström**: Herr talman! Vad först beträffar de två fall, som herr Hage har erinrat om i sin interpellation, nämligen en vägstämman i Arjeplog och en vägstämman i Pajala, vill jag understryka, att jag har icke uttalat mig till försvar för den ståndpunkt, som vederbörande jägmästare i dessa fall intog. Jag har endast refererat, hur det gick till.

Vad angår vägstämman i Arjeplog, så nämnde jag förut, att där träffades faktiskt avgörandet därigenom, att jägmästaren utövade kronans rösträtt, men jag vill dock omnämna, att vägstämmans beslut har icke blivit överklagat. Jag skall emellertid icke göra något uttalande om huruvida den ståndpunkt, som jägmästaren vid det tillfället intog, var lämplig eller icke.

Vad sedan angår vägstämman i Pajala, var det 110 personer, som deltog i stämman, och av dessa röstade 107 på ett sätt och endast 3 på ett annat sätt, och jägmästaren var därvid en av de 107, så att åtminstone vid det tillfället befann sig statens ombud icke i motsättning till majoriteten av de i stämman deltagande.

Vidare vill jag endast säga, att jag för min egen del anser, att en revision av de nuvarande grunderna för rösträttens utövande vid vägstämmor är önskvärd och behöflig, och jag vill i likhet med herr Hage beklaga, att en lösning icke tidigare har kunnat ske. Efter vad jag har mig bekant, har frågan emellertid nu avancerat så långt, att ett förslag i en mycket nära framtid kommer att framläggas av den sittande kommittén, och jag hyser för egen del också den förhoppningen, att frågan därefter så fort som möjligt skall kunna föras vidare och bli föremål för riksdagens behandling.

Herr Hage sade sig nu anse, att man i avvaktan på denna revision borde helt och hållet förbjuda revirförvaltarna att använda kronans rösträtt. Jag för min del anser dock icke, att man kan gå så långt. Jag delar för övrigt ingalunda herr Hages nog så hårda uttalande om jägmästarkåren, vilken jag tror utför sitt arbete på ett pliktstroget och nitiskt sätt och ofta under svåra förhållanden. Att detta ibland sker på ett sätt, som från något håll kan väcka en viss opposition, är ju möjligt, men jag vill dock säga, att det uttalande, som herr Hage här nyss gjorde, synes mig alltför hårt och obefogat. Att emellertid helt och hållet förbjuda jägmästarna att använda kronans rösträtt kan jag icke vara med om, dels därför att tiden kanske icke är så långt avlägsen, då en reform kommer att ske, dels därför att det nog kan tänkas åtskilliga fall, då kronan verkligen har intressen och fullt legitima intressen att bevaka på vägstämmorna. Nu är det ofta så — det veta vi litet var, som varit med på vägstämmor — att det kan vara stora motsättningar. Det kan vara olika meningar i fråga om sträckningen av en väg. Det kan ibland hända, att ombuden från ett par socknar stå på en annan linje än ombuden från de andra socknarna. Det kan gälla utdebiteringen och andra frågor. Naturligtvis kan även kronan som stor jordägare hava vissa intressen och synpunkter att därvid bevaka. Men jag ger herr Hage rätt i och delar hans uppfattning, att en revision av nuvarande bestämmelser är högeligen önskvärd. Jag anser också, som jag förut framhållit, att det är en ganska ömtålig sak för kronan att deltaga genom ombud vid vägstämmor. Jag anser därför, som jag framhöll nyss, att denna rösträtt bör utövas med omtanke och varsamhet samt efter noggrant övervägande.

Herr Hage: Herr talman! Jag skall helt kort be att få redogöra litet för, hur förhållandena utvecklade sig i Pajala vid det tillfälle, som herr statsrådet

omnämnde senast. Orsaken till, att det blev så litet röster på den ena sidan — om man kallar den för arbetarsidan — var, att man hade känslan av, att det icke tjänade någonting till att gå och rösta. Det var en orsak till, att förhållandena blevo som de blevo och att det blev så få på den ena sidan.

Sedan vill jag för övrigt säga till herr statsrådet, att jag tror, att när det uppstår olika meningar om vägar och sådant i en kommun, är det lika bra, att de lokala intressena få kämpa mot varandra utan inblandning från annat håll. Jag tror för övrigt, att de människor, som äro bofasta på platsen och känna förhållandena, hava alldeles givet kvalifikationer för att på bästa sätt avgöra sådana frågor.

Svar å interpellation.
(Forts.)

§ 5.

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet **von Stockenström**, som nu åter erhölet ordet, yttrade: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Osberg till mig framställt följande frågor:

Svar å interpellation.

1) Anser herr statsrådet den av två angivna egnahemslånesökande begärda höjningen av beviljade lån från 2,700 kronor med 500 kronor till 3,200 kronor vara berättigad?

2) Vill herr statsrådet medverka till, att grunderna för den statsunderstödda egnahemsverksamheten ändras i syfte att staten övertager ledningen och det ekonomiska ansvaret samt att den lokala egnahemsorganisationen överföres från hushållningssällskapen till landstingen?

Interpellantens första fråga avser två egnahemslåneärenden, som handlagts av Göteborgs och Bohus läns hushållningssällskaps egnahemsnämnd. Redan då interpellationen framställdes redogjorde herr Osberg utförligt för dessa båda fall. Vidare har jag med anledning av interpellationen genom statens egnahemsstyrelse införskaffat yttrande från nyssnämnda egnahemsnämnd, vilken jämväl mycket utförligt avhandlat dessa två låneärenden. Då interpellationen och de avgivna yttrandena med bilagor tillhoppa omfatta ett material av ungefär 50 maskinskrivna sidor, torde det icke lämpligen kunna ifrågakomma, att jag upptager kammarens tid med att här återgiva alla detaljer i dessa tviste-frågor.

Saken är i korthet den, att två personer, som köpt var sin bostadstomt av herr Osberg, hos Göteborgs och Bohus läns hushållningssällskap sökt egnahemslån samt att nämnden icke beviljat så höga lånebelopp, som sökandena begärt och herr Osberg i egenskap av egnahemsombud tillstyrkt. Efter nämndens beslut gjordes förnyade framställningar hos nämnden, därvid sökandena begärde, att de dem beviljade lånen måtte höjas med 500 kronor. Sedan nämnden avslagit dessa framställningar, har frågan på olika vägar dragits inför statens egnahemsstyrelse. Egnahemsnämnden har intagit den ståndpunkten, att en var av dessa lägenheter icke kan av den ekonomiskt ansvarige låneförmedlaren åsättas högre beläningsvärde än 3,800 kronor samt att lånet, som författningsenligt måste ligga inom 50—75 procent av det utav låneförmedlaren åsatta värdet, icke borde utgå med högre belopp än 2,700 kronor. Herr Osberg och de två lånesökandena anse, att ett lånebelopp av endast 2,700 kronor är för knappt, för att låntagarna skola kunna reda sig. De mena, att med hänsyn till å ena sidan kostnaderna för tomt och byggnadens uppförande och å andra sidan låntagarnas egna resurser m. m. ett högre lånebelopp hade varit behöfligt. Till en början hava de tydligen tänkt sig ett lånebelopp av 4,500 kronor, men sedermera hava de stannat vid att påyrka 3,200 kronor. Skillnaden mellan de beviljade lånebeloppen och de belopp, som herr Osberg och låntagarna slutligen begärt, är alltså 500 kronor.

Statens egnahemsstyrelse har angående denna tvist om lånens storlek anført:

Svar å interpellation.
(Forts.)

»Enligt vad av interpellationen torde kunna utläsas, synes interpellanten hysa den uppfattningen, att gällande bestämmelser för den statsunderstödda egnahemsverksamheten skulle vara så lagda, att vissa personer äro berättigade icke blott att erhålla egnahemslån utan även att tillerkännas egnahemslån till visst belopp. För dylik uppfattning finnes icke stöd i gällande bestämmelser. I § 2 av kungörelsen nr 218/1928 föreskrives, att egnahemslån ej må tilldelas annan person än den, som besitter vissa närmare angivna kvalifikationer. Därmed är ingalunda utsagt, att personer, som fylla angivna fordringar, även äro berättigade till egnahemslån. Denna princip för lånebeviljandet sammanhänger för övrigt med egnahemsorganisationens hela struktur, i det att låneförmedlarna, på egen risk och på eget ansvar, av dem tilldelade statslån bevilja egnahemslån till de lånsökande personer, som låneförmedlaren med stöd av givna föreskrifter anser sig kunna godtaga såsom låntagare. Enahanda är förhållandet med bestämmandet av egnahemslånets belopp. Härvidlag har låneförmedlaren att med ledning av uppgjort köpeavtal, värderingsinstrument, brandförsäkringshandlingar, kostnadsförslag eller andra tillgängliga handlingar beräkna belåningsvärdet å fastigheten samt på grundval av det åsatta belåningsvärdet, med hänsyn till på frågan inverkan omständigheter, bestämma lånebeloppet inom de i författningen fastslagna gränserna (§ 5, av kung. nr 218/1928). Att från den centrala ledningen ingripa reglerande i förevarande avseende är med nu gällande bestämmelser givetvis en synnerligen ömtålig fråga med hänsyn därtill, att låneförmedlarna och icke staten bära den med lånebeviljandet förknippade ekonomiska risken. Ledningen har härvidlag ej gått utöver vissa direktiv, grundade på givna bestämmelser samt av statsmakterna godtagna uttalanden i kommittébetänkanden och statsrådsanföranden.» Så långt egnahemsstyrelsen.

För egen del finner jag egnahemsstyrelsens uttalande och ståndpunkt riktig. Då låneförmedlarna stå den ekonomiska risken för lånerörelsen och författningen lagt i deras hand att värdesätta lägenheterna samt då det icke framgått, att låneförmedlaren i berörda fall brutit mot gällande låneföreskrifter, finnes ingen befogenhet för staten att inskrida och bestämma högre lånebelopp, än det av låneförmedlaren bestämda. Om jag förstått herr Osberg rätt, känner han nog till, att saken ligger på det sätt egnahemsstyrelsen och jag nu angivit, men han har velat gå längre och från min sida få ett uttalande mot egnahemsnämnden av den innebörd, att nämnden i dessa fall skäligen bort bevilja högre lån. Ehuru man nog kan draga i tvivelsmål lämpligheten att här diskutera en dylik omdömesfråga, vill jag dock, utan att därmed fälla några omdömen om de enskilda fall interpellanten intresserat sig för, med några ord belysa spörsmålet om den höjd, vartill egnahemslånen lämpligen böra bestämmas. Enligt gällande författningsbestämmelser är det av låneförmedlaren lägenheten åsatta värdet avgörande för lånets storlek. Liksom vid all annan fastighetsbelåning mot in-teckningshypotek är det för långgivaren av vikt, att detta värde sättes med viss försiktighet och alltså under hänsynstagande till att hypoteket bör kunna under hela lånetiden och även under ogynnsamma förhållanden bereda täckning för lånefordran. Om det alltså ur ren långivnings- och risksynpunkt är angeläget att åsätta lägenheterna försiktiga belåningsvärden, måste man emellertid vid en lånerörelse sådan som egnahemslåneverksamheten å andra sidan hålla i åtanke, att lånen icke tillmätas så små, att låntagaren saknar möjligheter att fullfölja företaget. Man bör alltså i vart enskilt fall söka sammanjämka dessa båda synpunkter så att å ena sidan äventyrliga risker icke uppstå för långgivaren och å andra sidan låntagaren beredes nöjaktig hjälp. Min erfarenhet från egnahemsarbetet giver vid handen, att det i allmänhet torde vara möjligt att på dylikt sätt tillgodose såväl säkerhets- som behovssynpunkten. Jag vill emellertid icke bestrida, att skilda låneförmedlare härutinnan förfara något olika, i det

att en del förmedlare äro mera försiktiga och lägga stor vikt vid säkerhetssynpunkten, medan andra visa större tillmötesgående mot låntagarnas krav på höga lån. Olikheten kan ju bland annat bero på de skilda låneförmedlarnas större eller mindre möjligheter att påtaga sig ekonomiska risker, fastighetsmarknadens läge i olika trakter m. m. Vad särskilt angår Göteborgs och Bohus län är det ju möjligt, att egnahemsnämnden därstädes i vissa fall förfarit med stor försiktighet i avseende å värderingar av lägenheter.

Vad slutligen angår interpellantens andra fråga, avseende egnahemsrörelsens överflyttande från hushållningssällskapens egnahemsnämnder till andra organ, kan jag i korthet återropa den ståndpunkt, som riksdagen under senaste tiden intagit till spörsmålet om egnahemsorganisationen, ett ärende som torde vara väl bekant för kammarens ledamöter. Den nuvarande organisationen genomfördes efter beslut vid 1928 års riksdag. Vid 1929 och 1930 års riksdagar väcktes visserligen motioner i frågan, men riksdagen fann icke skäl ifrågasätta någon ändring. Vid 1930 års riksdag uttalade sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet i sitt utlåtande nr 1, att intet framkommit, som gäve riksdagen anledning att då till övervägande upptaga frågan om förnyad ändring av egnahemsorganisationens grunddrag, vadan i ämnet motionsvis framställt förslag avstyrktes. Av utskottets ledamöter anmäldes reservation allenast av en ledamot, herr Lindhagen. Utskottets övriga socialdemokratiska ledamöter avgåvo visserligen ett särskilt yttrande, vari de emellertid förklarade sig avstå från att då ställa yrkande om ändring av egnahemsorganisationen. Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets förslag. För egen del anser jag icke de av interpellanten anförda omständigheterna utgöra tillräckliga skäl för att nu vidtaga åtgärder för egnahemsrörelsens omorganisation på sätt interpellanten antytt i sin andra fråga.

Härpå anförde:

Herr Osberg: Herr andre vice talman! Jag skall nu be att få till herr statsrådet framföra ett tack för det svar han givit mig på den framställda interpellationen. Jag är nästan beredd att be om ursäkt för att jag kommit så sent med denna framställning. Herr statsrådet har ju nämnt, vilken omfattning både interpellationen och icke minst svaret från nämnden haft, så att det har varit en hel lunta att gå igenom. Men det torde icke kunna bestridas, att jag en lång tid — den tid jag varit i riksdagen och långt dessförinnan — hyst en varm känsla för egnahemsrörelsen. Denna fråga blir i framtiden icke mindre aktuell än den varit på grund av den avstängda emigrationen till främmande länder. Under årtionden tillbaka har det varit möjligheter till utkomst företrädesvis i Amerika. Där fick man i vanliga fall sin bärgning, om man skötte sig. Men nu har man kommit i ett annat läge och måste anlita de egna resurserna och sitt eget land.

När herr statsrådet i interpellationssvaret nämnde mitt namn, skrattade herr Leffler. Han tänkte: Nu är Osberg ute i ogjort väder. Herr Leffler hyser troligen misstankar, att jag talar i egen sak.

När statsrådet nu givit sitt svar, har han till att börja med återgivit vad egnahemsstyrelsen här sagt. Det skall jag icke återupprepa. Ty statsrådet har ju varit vänlig att giva mig samma svar, som han här anfört, och det framgår härav, att han icke kunde vidtaga någon åtgärd. Ja, herr statsråd, det hade jag knappt tänkt mig, att statsrådet kunde göra. Men jag har velat bringa frågan inför offentlig debatt. Jag kan ju läsa hur det står i författningen. Det är enbart, såsom betonats, egnahemsnämnderna i de olika distrikten, som hava ansvaret och bestämmanderätten. Men vad man har rätt att fordra, vilket jag gjort, är, att dessa egnahemsnämnder skola förstå, om de

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å interpellation.
(Forts.)

göra en tjänst eller en otjänst. I detta fall anser jag, att de gjort de lånesökande en otjänst. Herr statsrådet har tillkännagivit, att han icke kan dela den uppfattningen, samt antytt, att egnahemsstyrelsen gjort vad på den ankommit. Men det är en liten ljusglimt — det skulle vara litet konstigt annars med den kännedom jag har om statsrådet och hans goda uppsåt i vanliga fall — när statsrådet kommer till en passus, av följande lydelse: »Om det alltså ur ren långivnings- och risksynpunkt är angeläget att åsätta lägenheterna försiktiga belåningsvärden, måste man emellertid vid en lånerörelse sådan som egnahemslåneverksamheten å andra sidan hålla i åtanke, att lånen icke tillmätas så små, att låntagaren saknar möjligheter att fullfölja företaget. Man bör alltså i vart enskilt fall söka sammanjämka dessa båda synpunkter så att å ena sidan äventyrliga risker icke uppstå för långivaren och å andra sidan låntagaren beredes nöjaktig hjälp. Min erfarenhet från egnahemsarbetet giver vid handen, att det i allmänhet torde vara möjligt att på dylikt sätt tillgodose såväl säkerhets- som behovssynpunkten.»

Ja, det är fullkomligt riktigt, herr statsråd, och från de utgångspunkterna, mina herrar, skall jag söka lägga upp spørsmålet så, att var och en, som är intresserad och vill lyssna till det, skall förstå det. Jag har, som herr statsrådet sagt, sålt två tomter till dessa personer. Tomterna äro något över 800 kvadratmeter vardera. De äro välbelägna. Köparna fingo dem för 40 öre kvadratmetern, alltså cirka 320 kronor per styck. Dessa personer kommo till mig och bådo bevekande att få köpa tomterna. De äro verksamma i stenindustrin, och tomterna ligga bra till, då desamma äro belägna vid allmän väg. Jag var verkligen tveksam, om jag skulle sälja dessa tomter. Personerna ifråga önskade egnahemslån. Jag granskade förhållandena och fann, att deras ekonomiska ställning var sådan, att de voro berättigade till lån. Vi togo del av reglementet för egnahemsrörelsen, och kommo överens om, att de skulle söka lån. De voro utan bostad, den ene i synnerhet. Han började också bygga, utan att invänta egnahemsnämndens beslut.

Nu begärde de, vill jag minnas, 4,500 kronor. Tre olika byggmästare hava värdesatt dessa hus var för sig till styvt 6,000 kronor. Nämnden sänkte värdet till 3,800 kronor och tillstyrkte lån på 2,700 kronor. Nu veta herrarna att med de ringa tillgångar som de själva förfogade över jämte det tillstyrkta lånebeloppet, är det fullkomligt omöjligt att få de egna hemmen färdiga. Det säges också i reglementet, att husen skola vara färdiga och avsynade, innan den sista delen fås ut. Båda dessa personer hade inga anknytningar och bekanta på orten. Men de äro människor för det och svenskar och hava rätt att något så när få de förmåner, som landet bjuder på. Varför har staten gått in för egnahemsrörelsen? Jo, det har varit en lämplig åtgärd för att hjälpa fram ekonomiskt svagt ställda personer. Det förefaller hårt av egnahemsnämnden att från ett faktiskt värde av styvt 6,000 kronor skriva ned det till 3,800 kronor. De ha motiverat det med de dåliga tiderna. Det kan vara ett visst försvar. När de kommit till detta värde, skickades en jordbrukskonsulent till platsen för inspektion. Han sade, att på grund av de dåliga tiderna ville han icke motsätta sig dessa värden som realisationsvärden. Men det är icke meningen, att egnahemsbyggare, som skapa egna hem för sig och sina familjer, skola göra det i syfte att realisera de egna hemmen. Egnahemsnämnden satte ned lånebeloppet till 2,700 kronor. Jag hade flera överläggningar med vederbörande, jag skrev flera brev och jag uppvaktade ordföranden i egnahemsnämnden, landssekreterare Thorin i Göteborg. Jag sökte sammanjämka det, så att dessa personer skulle få möjlighet att fullborda de egna hemmen. Om den rimliga begäran blivit tillstyrkt, hade beloppet ändå legat 600 kronor under det beräknade realisationsvärdet. Men de voro obevekliga och höllo på de 2,700 kronorna. Då vände jag mig till egnahemsstyrelsen. Jag träffade icke

chefen, vilken, som jag omtalat i min interpellation, var bortrest, men jag träffade styrelsens notarie och framlade frågan för honom. Han sade, att det beviljade lånet vore för litet, och han nämnde, att de voro berättigade till över 4,000 kronor och att det vore bäst att klaga hos styrelsen. Mot detta invände jag: »Ni har ju intet ekonomiskt ansvar.» Detta medgav han, men då sade han: »Här kommer folk rätt ofta med sina bekymmer. Vi försöka att göra det så behändigt som möjligt och lägga det till rätta. Det brukar gå bra.»

Jag sade till egnahemslånesökandena att göra ett försök hos egnahemsstyrelsen. De skrevo och frågade, huruvida styrelsen ville medverka till det blygsamma beloppet av 3,200 kronor. Jag vände mig ånyo till egnahemsstyrelsen och träffade dess chef. Han tittade på förhållandena och sade: »Det är för litet lånebelopp; det skola vi ordna upp.» Medan jag var där ringde han till sekreteraren och han ringde även till ordföranden. Men efter vad jag kunde förstå av chefens ansiktsuttryck, fick han icke något vänligt bemötande där nere.

Egnahemsstyrelsen infortrade yttrande från egnahemsnämnden i Göteborg över vad de klagande anført. När detta svar kom egnahemsstyrelsen tillhanda, fick jag utdrag av innehållet. Det torde vara lättförståeligt, att jag blev en smula förvånad, när jag fick del av egnahemsnämndens utlåtande till egnahemsstyrelsen, där det heter bland annat: »På grund av den offentlighet, som givits åt Magnussons lån, samt med anledning av därvid gjort uttalande anhöll efter samråd med nämndens ordförande nämndens sekreterare i brev den 18 maj 1931 till statens egnahemsinspektör, med bifogande av alla då befintliga akter i ärendet, om ett uttalande i frågan om vad som kunde vara ett skäligt lånebelopp för Magnusson.»

Med anledning av detta brev har byrådirektören i egnahemsstyrelsen i tjänsteskrivelse den 4 juli 1931 meddelat, att egnahemsinspektörens uppfattning var, att ärendet rörande Magnusson borde utan något uttalande från egnahemsinspektörens sida avgöras av egnahemsnämnden.

Nå, nu skall jag gå vidare för att uppfriska minnet. Herrarna veta, vad det står i Kungl. Maj:ts kungörelse nr 217/1928 under rubrik: Statens egnahemsstyrelse § 2. Statens egnahemsstyrelse, med säte i Stockholm, har till uppgift att svara för egnahemsärendenas centrala handläggning och därvid utöva ledning, uppsikt och kontroll över låneförmedlarna i vad angår av dem utövad statsunderstödd egnahemsverksamhet och vad därmed sammanhänger samt vidtaga de övriga åtgärder, som enligt kungörelse och eljest meddelade föreskrifter ankomma på styrelsen, ävensom att i allmänhet verka för egnahemsverksamhetens ändamålsenliga bedrivande och utveckling.» För några veckor sedan finga de klagande sin dom från egnahemsstyrelsen, vilken var av följande lydelse: »Egnahemsstyrelsen finner förevarande framställning icke föranleda annan åtgärd än att från egnahemsstyrelsen en var av sökandena skall tillställas avskrift av egnahemsnämndens förenämnda yttrande.»

Jag skulle icke blivit så förvånad över detta yttrande av egnahemsstyrelsen, om icke dess chef och byrådirektör vid möte i Uddevalla i fjol i början på året vid sammanträde med egnahemsnämnden och samtliga sockenombud fört en talan som ej överensstämde med det beslut som fattats i denna fråga. Då höll herr Ekerot ett ganska långt och impulsivt föredrag. Han sade: »Jag vill lägga eder mina herrar i egnahemsnämnden synnerligen på hjärtat att icke tilldela egnahemslånesökandena för små lån utan att giva dem så pass stora lån. att de kunna få sina egna hem färdiga. Jag har den erfarenheten från min verksamhet, att flera stupat på, att de fått för små lån, än de som fått lån i överkant.» Ja så lät det vid det tillfället. Man gjorde alltså först en human framställning till nämnden, men när denna icke brydde sig om den, gick man till egnahemsstyrelsen och ifrågasatte, att den skulle försöka med sina under-

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å interpellation.
(Ports.)

ordnade. Men det hela har misslyckats. När egnahemsstyrelsen inrättades, hoppades jag med det intresse, jag har för egnahemsverksamheten, att det skulle bli någonting uträttat därmed, till det bättre. Men det har bara lett till att vi förlorat den präktige mannen Mannerfelt, som på ett utmärkt sätt skött saken. Men nu är det en hel stab, en chef, en byrådirektör, en notarie och tre riksdagsmän i styrelsen. Man kunde tro, att när det gäller en kvistig fråga som denna, så kunde de ha kostat på sig att sända en man ned till Bohuslän. Han kunde ha satt sig på nattåget på kvällen och varit nere följande dag samt återvänt med nattåg igen. Det är bara två minuter att gå från en plats, som staten trafikerar med sina bussar. Det är icke en ödemark, utan platsen ligger väl till.

Det är lika egendomligt med egnahemsnämnden. Detta fall har varit på tal i ett och ett halvt år. En av nämndens ledamöter bor en mil från dessa egna hem, och han färdas förbi flera gånger i månaden, och sekreteraren i nämnden har varit i närheten flera gånger. Men ingen har haft något intresse av att besöka platsen. Jag har fört saken på tal inför förvaltningsutskottet, men även där utan förståelse för personerna i fråga.

Det finns nog folk som har den uppfattningen, att somliga människor kunna bo i rishyddor, men själva äro de måna om att bo flott.

Fallet är beklagligt, herr jordbruksminister. Dessa människor komma att bli ruinerade på kuppen enligt mitt förmenande. De ha gjort en god insats själva, men de komma att mista det hela.

Nu har nämnden i sitt svar till egnahemsstyrelsen bland annat yttrat följande: »I samband härmed tillåter sig nämnden framhålla, att interpellanten synes hava förbisett, att det nog finnes människor med så liten *vidsynthet*, att de finna, att en försäljare av tomter, som anses på grund av sin ställning i det offentliga böra äga möjlighet att *framtvinga för köparen av de försålda tomterna* lån av önskat belopp på fördelaktiga villkor, intager en gynnsammare ställning än den tomförsäljare, som anses sakna dylik möjlighet. Ingen lär heller tro, att dessa människor skola anse läget mindre gynnsamt därför, att den först avsedda försäljaren tillser, att han får in köpeskillingarna, eller finna skådespelet, där denne försäljare sätter igång låneaktionen med alla de olika slag av medel, som han anser sin samhällsställning berättiga honom använda, uppbyggligare därför, att han redan då fått betalt för de försålda tomterna.» Det är underbara människor, vi ha i denna nämnd. När man talar om detta som ett skådespel och talar om dessa tomter, vet jag icke, om de ha den uppfattning, att jag är stenhuggeriiddkare och skulle ha någon förmån av att få dessa personer bosatta på min egendom. Det är ingalunda fallet. Jag har intet intresse av detta.

Det är vanligt, när man gör upp en sådan låneansökan, att man får ifylla en blankett, varvid upptagas alla utgifter och tillgångar, således även tomten, för att nämnden skall få se deras ställning. Det är underligt, att man, därför att man har en viss samhällsställning, icke enligt nämndens mening skall ha rätt att sälja ett par små tomter på 800 kvadratmeter vardera och att det skall anses mindre redbart att ta betalt för dessa. Jag har aldrig tänkt, att någon skulle förebrå mig för detta. Jag trodde, att jag skulle hjälpa dem. Det är icke lätt att få köpa tomter i bygden. Utöver svaret från egnahemsnämnden har dess ordförande landssekreterare Thorin och sekreteraren Gränström tillåtit sig att sända en PM till egnahemsstyrelsen under rubrik: »Herr Oscar Osbergs inställning till egnahemsbildningen.» Uti denna promemoria vill det synas, som om här nämnda herrar ville göra gällande, att jag skulle vara att hänföra till vanlig egendomsjobbare. Det har nämligen uppgjorts liksom en bouppteckning över mina hemmansdelar och deras taxeringsvärde samt avfordrats landskontoret uppgift om, vid vilken tid de blivit lag-

farna och vilket taxeringsvärde fastigheterna ha samt från domhavanden infordrats sex stycken gravationsbevis. Men inte nog med detta, utan de ha infordrat uppgift om hela Bärfendals kommuns taxeringsvärde. Dessa intyg ha kostat över 21 kronor. Nu vet jag icke, herr statsråd, vem som skall betala det, om det är egnahemsmedlen som skola gå till detta ofog. Hade nämnden i lika hög grad bemödat sig om att arbeta för egnahemslänesökarnas krav på att få de beviljade lånen höjda med 500 kronor, hade det varit mera hedrande.

Det är tråkigt, när förhållandena bli sådana, herr statsråd. Nu är det ingenting att göra åt det, åtminstone för närvarande. Som väl är, har intresset för egnahemsverksamheten icke slocknat. Vi ha ett utlåtande, som kommit på bordet i dag, som ger möjlighet, därest det antages, att giva stöd åt egnahemslantagare.

När emellertid denna egnahemsnämnd i Göteborgs och Bohus län söker inbilla folk, att jag icke intresserar mig för egnahemsrörelsen, är det endast bevis på att de ej följt med; jag stred i flera år, innan jag kunde få fram premielånen. Det var år efter år avslag, men till slut blev detta beviljat, och nu vill jag minnas, att dessa lån utgå med inemot en miljon kronor om året. Det är kanske många som se detta med oblida ögon men det är väl använda pengar.

Den andra frågan gäller, att denna rörelse skulle överföras från hushållningssällskapen till landstingen. Innan vi togo förslaget 1928, hade jag den uppfattningen, att detta borde överföras från hushållningssällskapen, samt att staten tog det ekonomiska ansvaret. När det sker val i hushållningssällskapen är det en sinkadus, vilka man väljer. Man kan välja personer, som icke ha det ringaste intresse för egnahemsrörelsen. Men dessa, som ha behov av lån, vare sig jordbrukslån eller bostadslån, det är den fattiga delen av befolkningen, och de ha vanligtvis ingenting att säga till om i hushållningssällskapen. De få sålunda aldrig vara med om att välja ombud, som skola handhava deras angelägenheter. Om detta kom till landstingen, bleve det mera stabiliserat. I och med att man överför detta till landstingen, bör naturligtvis staten taga hand om det ekonomiska ansvaret, och hela det ekonomiska förfarandet måste handhavas på en plats. Nu ha vi ett trettiotal kassörer i landet. Det kan koncentreras till en enda punkt, och ett par tre personer kunna sköta denna verksamhet. De nämnder, som sortera under egnahemsstyrelsen i länen, böra naturligtvis ha en viss självbestämmanderätt, men det borde även vara klagorätt, och man borde ha män i styrelsen, som taga del av frågorna och bemöda sig om, att göra det bästa möjliga.

Nu har herr statsrådet här sagt, att han icke kan förorda omläggning och påpekat, att det var så nyligen, som denna fråga var uppe. Jag förstår herr statsrådet och klandrar honom icke för det. Herr statsrådet har ju själv lagt fram propositionen 1928, och det vore ju nästan mycket att begära, att statsrådet skulle gå ifrån sin egen ståndpunkt. Men det var ju på det sättet, att herr Linder var en förutseende man, när vi behandlade detta ärende. Han hade till utskottsutlåtandet fogat en reservation, vari han yrkade avslag på Kungl. Maj:ts proposition och begärde skrivelse till Kungl. Maj:t om ny och skyndsamt utredning i syfte att erhålla självständiga länsegnahemsnämnder samt att Kungl. Maj:t skulle för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda. Herr Linder motiverade sitt yrkande bland annat med följande: »Motståndet beträffande den av utskottet förordade organisationen riktar sig främst mot att nu kanske för oöverskådlig framtid statens egnahemsrörelse fastläses vid hushållningssällskapens egnahemsnämnder. Ingen tror väl, att verksamheten, knuten till hushållningssällskapens ekonomiska in-

Svar å interpellation.

(Forts.)

Svar å interpellation.
(Forts.)

tressen och risker och med den i stort sett kritiska, ofta nog till misstro gränsande uppfattningen om småbruksnybildningen, skulle erhålla lokala organ för effektiv jordanskaffning för nya jordbruk eller för tillägg till ofullständiga jordbruk, och ej heller skulle någon intensivare ledning för arrendejordbrukens frilösning vara att förvänta. Snarare har man erfarenhetsbetonad rätt att antaga, det denna organisationsform i stort sett ej kommer att medföra de goda ansatsernas förverkligande.» Sedan vill jag också nämna en annan sak, som egentligen också går mot herr statsrådets uppfattning, och det är, att även herrar Johansson i Uppmälby, Olovson i Västerås och Adler vid samma tillfälle avgav en reservation, där de bland annat sade: »Givet är, att egnahemsorganisationen skall stå under statens ledning och kontroll, men det torde måhända vara ändamålsenligare att knyta den lokala organisationen även vid landstingen, varigenom de lokala intressena kunde bliva bevakade, och uttrycka den förhoppningen, att Kungl. Maj:t tager frågan om den lokala egnahemsorganisationens ändamålsenliga anordnande under förnyad omprövning och därvid söker åstadkomma en lokalorganisation, varigenom egnahemsverksamheten frigöres från hushållningssällskapen». Samtliga dessa reservanter ha varit inne på frågan om att överföra detta till landstingen. Det är bara tråkigt, att man icke gick in för detta 1928, ty då hade det blivit ett vida bättre förhållandet.

Jag vill icke sia om denna sak, men jag tror, att om tio år har det nog kommit fram så många bevis på att det icke är bra, som det är, att denna fråga kommer att lösas inom denna tidsperiod.

Jag ber, för att man icke skall tro, att jag ser alldeles för ensidigt på denna sak, att få nämna, att man visat missnöje med nuvarande förhållanden och givit uttryck i pressen för sina erfarenheter. Här har jag en artikel. Det är kravet från egnahemsfolket i Grästorps. Det heter i denna artikel: »Egnahemsägarna i Grästorpsstrakten hade i dag sammanträdde här för att diskutera, vilka åtgärder som böra vidtagas för att bringa hjälp i deras betryckta ställning. Efter en ingående diskussion beslöts antaga samma resolution, som framlämnats till regeringen av egnahemsägarna i Kristianstads län, dock med undantag av en punkt, som icke var tillämplig på förhållandena i Skaraborgs län. Utöver punkterna i nämnda resolution beslöts göra två tillägg, nämligen att de organisatoriska åtgärder, som av statsmakterna komma att vidtagas för förbättrad avsättning till högre priser av jordbrukarnas produkter, på allt sätt stödjas samt vidare, att egnahemsrörelsen förstärkas och att övervakningen av densamma överflyttas från hushållningssällskapen till landstingen.»

Ja, nu skall jag snart sluta, herr talman. Jag förstår, att herrarna vilja härifrån. Men jag vill bara göra ett litet tillägg. Jag hoppas, att ni som äro valda till statsrevisorer, också göra en liten titt upp till egnahemsstyrelsen. Jag kan icke tänka mig, att med den lilla uppgift, som den har att fylla, det icke där skulle kunna göras besparingar. Jag kan icke tänka mig, att hyran i de nya lokalerna går till mindre än 15,000 å 20,000 kronor. Det finns en chef, som jag antar förtjänar en 15,000 å 16,000 kronor, en byrådirektör 12,000 å 13,000 och en notarie med 6,000 å 7,000 kronor. därjämte tre stycken riksdagsmän med var sin tusenlapp i arvode för några få sammanträden plus reseersättningar och dagtraktamenten, vidare skrivbiträde och vaktmästare. Jag tror, att det vore förnuftigt, om man gick tillbaks till det gamla systemet med en duktig egnahemsinspektör tills man får en omläggning av systemet. När man i egnahemsstyrelsen ingenting har att säga till om, är det bara bortkastade pengar att ha det, som man nu har det.

Herr **Magnusson** i Skövde: Herr talman! Jag måste göra en liten bekännelse. Herr Osberg förargade sig över att herr Leffler skrattade, när herr

Osbergs namn nämndes i interpellationssvaret. Jag får bekänna, att även jag och många med mig gjorde detsamma, och jag tror, att jag icke begår någon indiskretion, om jag säger, att det nästan föreföll mig, som om till och med hos statsrådet förefanns vissa linjespel kring mungiporna, som kunde tydas som ett leende. Jag kan icke neka till att, när herr Osberg höll sitt långa anförande, erinrade jag mig en liten teckning, som finnes i kvällens Allehanda, där en gumma säger till en viss varelse, som sitter fast i grinden: Nog är du illa ute, min vän, men så låter du höra det också. Herr Osberg måtte ha suttit i sin bänk och tänkt över vittneseden, som förmanar, att »ingenting förtiga», men huruvida herr Osberg också tänkte på fortsättningen, att ingenting »tillägga eller förändra», därom kan man vara mera tveksam, när man hörde allt, vad han här hade att förredaga.

Men för att lämna en sådan här liten avbasning åsido och yttra sig allvarligt i frågan, så har jag närmast begärt ordet för att mycket livligt varna mot den omorganisation av egnahemsnämnderna, som herr Osberg synes vilja förordå, nämligen att förlägga dem under landstingen. Jag är icke till fullo tillfredsställd med den nuvarande organisationen av egnahemsnämnderna. Men det vore en olycka, om vi »politiserade» dessa nämnder, och detta skulle bli fallet, om vi förlade valet av nämnderna till landstingen. Ty därav skulle förr eller senare följa, att det vid valet tillämpades någon sorts medelproportional mellan partierna i landstingen, något som förvisso icke skulle gagna rörelsen.

I övrigt vill jag icke med hänsyn till den hårt anlitade tiden gå in i detta vidlyftiga spörsmål om egnahemsrörelsen, dess organisation och fortsatta utveckling. Vi ha ärenden liggande på kamrarnas bord, som giva oss anledning att senare diskutera saken.

Herr **Olsson** i Broberg: Herr talman! Jag hade icke tänkt att deltaga i denna debatt, men det är åtskilligt i herr Osbergs resonemang, som gör, att jag anser det nödvändigt att yttra några ord.

Såsom medlem av Göteborgs och Bohus läns hushållningssällskap och dess förvaltningsutskott känner jag mycket väl till frågan, ty den har varit uppe i förvaltningsutskottet — om jag icke minns fel flera gånger. Emellertid vill jag ifrågasätta, huruvida riksdagen är rätt forum, när det gäller att upptaga en tvist mellan Göteborgs och Bohus läns egnahemsnämnd och två egnahemslänetagare i länet. För var och en, som tager del av de bestämmelser, som gälla för egnahemsnämndernas verksamhet, är det ju uppenbart, att riksdagen egentligen icke kan någonting åtgöra i saken, liksom herr statsrådet förklarar, att han icke heller på något sätt vill framhålla några direktiv eller synpunkter. Man får därför hålla sig inom författningarnas och bestämmelsernas ram. Såsom av herr statsrådets svar framgick och såsom vi i övrigt känna till, äro egnahemsnämnderna självständiga och ansvariga organ, som ha att handhava egnahemsrörelsen. Alltså kan ingen myndighet egentligen lägga sig i egnahemsnämndernas göranden och låtanden. Vi ha ju också hört, vilket svar vederbörande fått från egnahemsstyrelsen i detta fall. Nämnderna få handla på eget ansvar. Det står i bestämmelserna, att egnahemsnämndernas ledamöter en för alla och alla för en äro ansvariga för de beslut, i vilka de deltaga. Emellertid får man ju säga, att det är beklagligt, att de, som det här är fråga om, kommit i ekonomiskt trångmål.

Jag kan också säga som här antyddes — jag tror av herr statsrådet — att det nog är nödvändigt att egnahemsnämnden i Göteborgs och Bohus län är synnerligen försiktig — och den har varit det — med tanke på det ansvar som åvilar nämnden, då det är fråga om dessa lån, vilka i stor utsträckning — särskilt i fråga om bostadslån — beviljas åt stenindustriens utöfvare. Vi veta

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å interpellation.
(Forts.)

ju, att dessa ha icke något som helst existensobjekt att falla tillbaka på om industrien i fråga icke kan upprätthållas. Deras egna hem bli ju, om icke stenindustrien kan fortsätta, nästan värdelösa, ty om icke förutsättningar finnas för en människa att leva på en ort, så är det givet, att ingen heller kan gå och köpa ett eget hem där, i synnerhet som det kan befaras, att det går därhän, att det måste utmätas för att täcka egnahemslånen. Dessa omständigheter göra, att egnahemsnämnden i länet nog har varit rätt försiktig i fråga om beviljande av egnahemslån. Å ena sidan bör ju nämnden tänka på, att den skall hjälpa människor, som behöva hjälp för att skaffa sig ett eget hem, men å andra sidan är det givet, att nämnden såsom den länemyndighet, som har att svara inför sitt hushållningssällskap, sin målsman, för de lån som beviljas och för de säkerheter som ställas för lånen, måste tänka på, huru det skall bli, ifall det går därhän, att dessa egnahem måste försälgas exekutivt för att täcka lånen om vederbörande icke kunna omsätta dem. Därför tycker jag, att det hårda omdöme, som herr Osberg här fällde om egnahemsnämnden därefter, är ganska obefogat. Vi ha, som jag nämnde, i hushållningssällskapets förvaltningsutskott haft uppe frågan åtskilliga gånger — herr Osberg har dragit den även där — men jag kan icke erinra mig, att förvaltningsutskottet reagerat mot nämndens åtgöranden eller att det icke godkänt nämndens ståndpunkt.

Jag ville ha sagt detta, därför att jag anser, att här har min gamle vän Osberg låtit frågan sväva långt utöver de gränser, inom vilka den borde rymmas. Jag tycker också, att det kan vara onödigt att uttala sådana hårda omdömen och insinuationer, som dem han framkastade mot egnahemsnämnden i Göteborgs och Bohus län. Jag tror, att den består av personer, vilka — såväl statens representant som de övriga — icke förtjäna att bli behandlade på ett dylikt sätt i riksförsamlingen.

Herr Osberg: Herr talman! Det är väl, att man ej behöver vara beroende av herrar Olsson i Broberg och Magnusson i Skövde, om man vill ha ett spörsmål dryftat i riksdagen. Jag anser att en så viktig fråga som denna har man rätt att draga inför riksdagens forum. Vad skulle herr Olsson säga, om det vore en sak som låge honom om hjärtat, och den rönt en sådan behandling som denna gjort. Nu vet jag, att herr Olsson och jag komma aldrig överens när det gäller sociala frågor. Herr Olsson har talat mycket om landstingets oförmåga i Göteborgs och Bohus län. Jag tycker det är egendomligt, när han själv är ordförande i detsamma. Skulle man resonera på det sättet herr Olsson gjort, vore det väl bättre att lägga ned rörelsen helt och hållet. Om herr Olsson blivit i tillfälle taga del av det P. M. som jag omnämnt, hade nog herr Olsson avstått ifrån att använda ordet insinuationer.

Vad herr Magnusson i Skövde beträffar, så vände han sig mot min tankegång antagligen på grund av sin utomordentliga högerbetoning. Ty han tänker nog, att om socialdemokraterna få medbestämmanderätt i nämnderna, får han icke tillräckligt att säga till om. Det är där skon klämmer. Det är makten det gäller. Men herr Magnusson! Socialdemokraterna får ju vara med om att bevilja pengar åt egnahemsrörelsen. Herr Magnusson är ej belåten med den nuvarande organisationen av egnahemsnämnderna, varför inte då föreslå en bättre form?

Herr Magnusson i Skövde gör sig rolig över en berättelse som han lånat. Lånade kvickheter lukta unkna, herr Magnusson.

Herr talman, denna fråga är så viktig, att vi böra taga oss tid att diskutera den. Och den får lov att falla framåt, om det skall bli ordning och reda i det hela.

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet **von Stockenström**: Herr talman! I likhet med en föregående ärad talare anser jag, att varken tiden eller platsen är lämplig för att närmare behandla den kontrovers, som synes ha uppstått mellan herr Osberg och egnahemsnämnden i Göteborgs och Bohus län.

Jag begärde ordet endast med anledning av vad herr Osberg yttrade om egnahemsstyrelsen, om dess chef, om dess tjänstemän, om dess arbetsuppgifter — och även om den hyra nämnden betalar. I sistnämnda hänseende vill jag säga, att den förmodan, herr Osberg hyste, var alldeles felaktig, och att hyran endast utgör en bråkdel av den siffra, herr Osberg nämnde. Enligt min mening är det uttalande, herr Osberg gjorde om egnahemsstyrelsen och dess chef och tjänstemän, ogrundat och oriktigt. Jag tror icke, att herr Osberg skulle ha fält ett sådant yttrande, om han närmare känt till det sätt, varpå egnahemsstyrelsen arbetar, de arbetsuppgifter den har och det arbetsresultat den redan uppnått under den tid av endast några få år, som den utövat sin verksamhet.

Herr **Olsson** i Broberg: Herr talman! Herr Osberg nämnde, att det härvidlag var makten man ville komma åt. Jag förstår icke det talet. Det är väl icke fråga om någon särskild makt på något håll. Här gäller det ju ett organ med valda medlemmar — denna egnahemsnämnd — som har att bestämma. Men jag får säga, att skulle egnahemsverksamheten komma att indragas under landstingen, kunde det verkligen bli fråga om en maktfördelning.

Vi ha i Bohuslän en rätt stor förmedling av fiskerilån, och denna verksamhet sorterar under landstinget. Det är ju med fiskare som med många andra, att de kunna komma i sådana situationer, att de ha svårt att fullgöra sina omsättningar och räntebetalningar på de tider, som i förbindelserna äro bestämda. Man har då tillmötesgått dem på alla möjliga sätt och låtit dem få betala i den mån de ha kunnat det under hela året. Jag vill bara nämna ett exempel på huru det kan gå. Det var ett år åtskilliga, som trodde, att det skulle kunna göras mjukare och bättre bestämmelser för fiskarna i fråga om deras lån, och de drogo därför fram frågan i landstinget. Vi fingo en stor debatt där. Saken gjordes ut och många trodde, att fiskarna voro ganska hårt behandlade. Man valde så en kommitté, som fick att utreda frågan och se till, huruvida några bättre och fördelaktigare bestämmelser för fiskares låneinbetalningar skulle kunna åvägbringas. När emellertid kommittén kom att gå närmare in på frågan — de t. o. m. reste upp till Stockholm och talade med myndigheterna häruppe — så visade det sig, att både motionärerna och de, som mycket vitt och brett ordat om saken, icke visste vad de ville till slut. Det var ingenting att åtgöra. Det kunde ingenting göras utöver det som redan var åtgjort, och det hela ledde icke till någon väsentlig åtgärd. Emellertid som sagt: så går det, när en dylik rörelse skall sortera under ett landsting. Jag tror sålunda, att en sådan anordning vore synnerligen olämplig. För övrigt är det ju en sak, som man icke här behöver inlåta sig på. Eftersom den emellertid nämndes, ville jag för min del endast förklara, att det säkerligen vore till skada för egnahemslånerörelsen, om den skulle komma under landstingets förvaltning.

§ 6.

Ordet lämnades härefter till chefen för försvarsdepartementet herr statsrådet **Rundqvist**, som anförde: Herr talman! Med denna kammares tillstånd har dess ledamot herr Olovson i Västerås — under framhållande att Svenska järnvägsverkstäderna i Linköping enligt en tidningsuppgift planerade en betydande utvidgning av sin flygplanavdelning med anledning av en beställning å bland annat 25 flygplan för flygvapnets räkning, medan samtidigt de båda

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å interpellation.

Svar å interpellation.
(Forts.)

statliga flygverkstäderna å Malmen och i Västerås icke vore helt utnyttjade för tillverkning av flygmateriel — till mig framställt förfrågan, huruvida jag har mig bekant, att det råder brist på arbete vid statens flygverkstäder och att det samtidigt för flygvapnets räkning gjorts omfattande beställningar vid en privat verkstad samt huruvida jag har för avsikt att vidtaga någon åtgärd, som kan leda till att flygvapnets behov av materiel i första hand fylles genom beställningar vid statens egna verkstäder.

Med anledning härav får jag anföra följande.

Enligt 1925 års riksdags beslut rörande flygvapnets organisation skola för flygmaterielens underhåll och vård finnas — förutom mindre reparationsverkstäder vid de särskilda flygkårerna — två större flygverkstäder, den ena å Malmen och den andra i Västerås. Av riksdagen förutsattes, att vid de mindre reparationsverkstäderna skulle utföras sådana underhållsarbeten, som beständigt krävas för materielens hållande i krigsdugligt skick, medan vid de båda större flygverkstäderna skulle utföras större reparationer samt nytillverkning i viss utsträckning. Nyanskaffning av flygmateriel avsågs däremot skola i huvudsak äga rum genom beställning från den civila industrien. I enlighet härmed har flygvapnets verkstadsorganisation sedermera genomförts.

Enligt vad flygstyrelsen meddelat har mindre god tillgång å arbete tid efter annan förekommit vid de båda statliga flygverkstäderna å Malmen och i Västerås. Flygstyrelsen har dock i görligaste mån sökt tillföra dessa verkstäder lämpliga beställningar för driftens ostörda gång. Vid flygverkstaden å Malmen voro, enligt mig den 14 sistlidne april lämnad uppgift, ett 10-tal arbetare, huvudsakligen snickare permitterade. Anledningen till permitteringen har varit den, att man i fråga om flygplankonstruktionerna numera gått in för användandet i större omfattning än tillförne av stål i stället för trä, varigenom en reducering av antalet arbetare tillhörande yrkesgrenen snickare nödvändiggjorts. Vid flygverkstaden i Västerås voro enligt likaledes den 14 sistlidne april lämnad uppgift däremot inga arbetare permitterade, men har arbetstiden därstädes måst inskränkas i viss grad, omkring 15 % av den normala. Enligt vad jag erfarit, har flygstyrelsen under april månad låtit vid denna verkstad igångsätta tillverkning av bland annat reservflottörer, varigenom arbetstillgången anses säkerställd för en tid framåt. Därjämte har helt nyligen beslutits att tillverka en del reservmateriel — 3 ställ flygkroppar, vingställ m. m. till spaningsflygplan — vid verkstaden å Malmen.

I fråga om avvägningen av den fasta arbetarstammens storlek vid de båda flygverkstäderna framhåller flygstyrelsen, att denna i första hand bör ske med tanke på möjligheten att inom rimlig tid därstädes kunna utföra erforderliga reparations- och underhållsarbeten å flygmaterielen. Dessa arbeten äro emellertid i viss mån säsongarbeten, i det att omfattningen därav beror på flygutbildningens större eller mindre intensitet under olika perioder av året. Nyttillverkning av flygmateriel bör enligt flygstyrelsens åsikt utföras vid flygverkstäderna i den utsträckning, som är nödvändig för att under de tider, då reparationsarbetena hava mindre omfattning, utjämna arbetstillgången, ävensom därjämte i syfte att bereda verkstadspersonalen möjlighet att bibehålla och utveckla sin yrkesskicklighet.

Utgångspunkten för den framställda interpellationen är den av flygstyrelsen verkställda nybeställningen å flygmateriel hos Svenska järnvägsverkstäderna i Linköping. I avseende å den omfattning, vari nyanskaffning av flygmateriel för närvarande äger rum genom beställningar hos den inhemska privata industrien, har jag från flygstyrelsen inhämtat, att hos Svenska järnvägsverkstäderna den 12 februari 1932 beställning skett av de förut omnämnda 25 flygplanen (skolflygplan) samt att med Svenska aeroaktiebolaget å Lidingön den 5 november 1931 träffats avtal om leverans av 3 jaktflygplan. Av den hos

Svenska järnvägsverkstäderna placerade beställningen äro för närvarande 2 flygplan, avsedda såsom typexemplar, föremål för tillverkning. Enligt det med denna firma slutna leveransavtalet skall viss del av beställningen (till större delen snickeriarbeten) utföras vid flygverkstaden å Malmen, varigenom denna verkstad kommer att beredas ökat arbete under nästa budgetår. Till jämförelse med nyss sagda beställningssiffror må nämnas, att vid de båda statliga flygverkstäderna för närvarande pågår nytillverkning av 12 spanings- och 3 övningsflygplan.

De skäl, som för flygstyrelsen varit avgörande för de verkställda materielbeställningarna hos nyssnämnda privata företag, hava av flygstyrelsen angivits vara följande. I första hand har flygstyrelsen härigenom åsyftat att ställa sig till efterrättelse 1925 års riksdags beslut i vad avser sättet för nyanskaffningen av flygmaterielen, nämligen att denna skall, såsom förut av mig nämnts, i huvudsak äga rum genom beställning hos den privata industrien. Nyanskaffning av flygmateriel genom enskilda verkstäder är betingad av nödvändigheten för flygvapnet att utan alltför stor tidsutdräkt kunna erhålla erforderlig materiel. Nytillverkning av flygmateriel vid de egna verkstäderna medför nämligen — i den mån detta sker såsom utjämningsarbete vid eljest bristande arbetstillgång — längre leveranstid än vid de enskilda verkstäderna, varest nybeställningar kunna utföras i en följd. Under krig är det uppenbarligen nödvändigt att taga i anspråk den enskilda industrien för materieltillverkning för flygvapnet. Det är ur denna synpunkt av stor vikt och betydelse, att den enskilda industrien redan i fredstid tillföres beställningar för att på så sätt bli va i tillfälle att förbereda sig för tillverkningen under krigsförhållanden. Vid de vidtagna åtgärdernas bedömande bör — yttrar flygstyrelsen — ej förbises, att flygplanbeståndet ännu icke nått den omfattning, för vilken flygvapnets verkstäder planlagts, i följd varav dessa icke kunnat helt utnyttjas.

Flygstyrelsen har i yttrande till mig meddelat, att styrelsen avser att under hänsynstagande till förenämnda av styrelsen framförda synpunkter i görligaste mån tillföra de egna flygverkstäderna det arbete, som lämpligen kan utföras vid dem.

I interpellationen uppgives, att Svenska järnvägsverkstäderna i Linköping skulle planera en betydande utvidgning av sin flygplanavdelning i anledning av den därstädes gjorda beställningen. Flygstyrelsen har med avseende härå meddelat, att en utvidgning tidigare väl varit påtänkt, men att åtgärderna härutinnan sedermera begränsats till vissa förändringar av en redan befintlig byggnad.

Enligt 1925 års riksdags beslut skall, såsom av det anförda framgår, förekommande nyanskaffning av flygmateriel i huvudsak äga rum genom beställning från den privata industrien, under det att vid de centrala flygverkstäderna skola utföras större reparationer samt nytillverkning i viss utsträckning. Vid sådant förhållande och då vid flygstyrelsens egna verkstäder för närvarande pågår tillverkning av sammanlagt 15 flygplan, synes intet vara att erinra mot att flygstyrelsen hos Svenska järnvägsverkstäderna i Linköping placerat ifrågavarande beställning å 25 skolflygplan (flygplan av mindre dimensioner). Uppenbarligen bör en sådan avvägning ske mellan nytillverkningen vid de egna flygverkstäderna och den hos den privata industrien placerade nyanskaffningen, att såvitt möjligt en kontinuerlig drift vid de egna verkstäderna upprätthålles. Det läser dock svårligen kunna undgås, att en viss ojämnhet i fråga om beställningarnas fördelning någon gång kan uppstå. Detta kan delvis bero på skiftande anslagstillgång för ändamålet. Det förhållandet, att en större leverans ofta medför ett förmånligare pris för den levererade varan, kan givetvis ock medföra en dylik ojämnhet. Jag förutsätter emellertid, att flygstyrelsen söker tillse, att flygmaterieltillverkningen fördelas på ett sådant sätt mellan

Svar å interpellation.
(Forts.)

de egna verkstäderna och den enskilda industrien, att en så jämn arbetstillgång som möjligt kommer att förefinnas vid de förstnämnda. I detta sammanhang får jag meddela, att, jämlikt av Kungl. Maj:t den 24 september 1931 fattat beslut, utredning pågår rörande flygverkstädernas effektivitet och ekonomi m. m. Härvid kommer även frågan om fördelningen av flygmaterieltillverkningen mellan statliga och enskilda verkstäder att tagas under övervägande.

Under återopande av vad sålunda anförts får jag såsom svar å interpellationen meddela, att jag ej anser anledning förefinnas, att för närvarande vidtaga någon åtgärd i syfte, att flygvapnets behov av materiel i första hand fylls genom beställningar vid flygvapnets egna verkstäder.

Vidare yttrade:

Herr **Olovson** i Västerås: Herr talman! Vanlig artighet bjuder ju alltid, att en interpellant framgår ett tack för det svar han får på sina frågor. Där- om ha vi ju för övrigt här under ett par timmar förut blivit underrättade. När jag framgår mitt tack till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet, innebär detta emellertid mera än en vanlig artighetsfras. Jag tror mig nämligen i herr statsrådets svar kunna spåra något av vilja att söka göra slut på eller åtminstone minska de verkliga missförhållanden, som jag tillät mig påtala i motiveringen för mina frågor. Naturligtvis är herr statsrådets svar formellt ett försvar för flygstyrelsens handlande och dispositioner, och naturligtvis förklarar herr statsrådet sig icke för närvarande böra vidtaga några åtgärder i syfte att låta flygvapnets behov av materiel fyllas genom beställningar vid flygvapnets egna verkstäder. Naturligtvis. Något annat hade jag ju heller aldrig väntat. Men ändå har jag anledning att vara ganska belåten med resultatet av mina påpekanden. Om jag går förbi flygstyrelsens i herr statsrådets svar instuckna försvarstal och håller mig till vad herr statsrådet själv har att säga, så tycker jag mig nämligen däri finna ett löfte om att statens flygverkstäder i första hand skola hållas i gång. Och det var egentligen ett sådant löfte som jag ville ha. Jag anser mig kunna utläsa ett sådant löfte ur följande ord i herr statsrådets svar: »Jag förutsätter emellertid, att flygstyrelsen söker tillse, att flygmaterieltillverkningen fördelas på ett sådant sätt mellan de egna verkstäderna och den enskilda industrien, att en så jämn arbetstillgång som möjligt kommer att förefinnas vid de förstnämnda.» Egentligen borde det ju hava hetat ungefär så här: att tillverkningen bör så fördelas, att statens egna verkstäder i första hand utnyttjas i full utsträckning. Men jag får nöja mig med de löften, som givits, och får med Sehlstedt sjunga, att »det är vackert så».

Detta var egentligen den artiga delen av svaret. Nu kommer den mindre artiga. De hörbara ord, som jag uttalar, måste ju av formella skäl vara riktade till herr statsrådet, men i mitt hjärta talar jag egentligen med flygstyrelsen. Det heter i svaret, att enligt 1925 års riksdagsbeslut skall »nyanskaffning av flygmateriel i huvudsak äga rum genom beställning från den privata industrien». Jag är emellertid allttjämt okunnig om något uttalande från riksdagens sida, som kan motivera stora beställningar vid de privata verkstäderna, medan arbetarna vid statens egna verkstäder till en del gå arbetslösa. Jag var dock med i andra kammaren även 1925, och jag var i tillfälle att övervara förhandlingarna i 1925 års försvarsutskott, men jag har icke kunnat påminna mig något sådant uttalande, och jag har förgäves letat i handlingarna efter ett uttalande, som kan ge stöd för flygstyrelsens förfarande. Själva skapandet av två centrala flygverkstäder för reparationer och nytillverkningar måste ju förutsätta den meningen, att verkstäderna skola utnyttjas. Något annat måste ju helt enkelt vara uteslutet, och det får ankomma på herr stats-

rådet eller flygstyrelsen att bevisa motsatsen. Tills vidare anser jag ett uttalande om denna innebörd icke föreligga. Flygstyrelsen medger — jag håller mig nu till referatet i herr statsrådets svar — att det varit mindre god tillgång på arbeten vid de båda verkstäderna i Västerås och Malmen, och flygstyrelsen bestrider icke någon av de uppgifter, som jag lämnat i motiveringen för mina frågor, men flygstyrelsen säger sig hava i görligaste mån sökt att tillföra verkstäderna beställningar. Detta kan emellertid icke vara möjligt, ty beställningar av 25 flygplan vid en privat verkstad, medan en del arbetare voro permitterade och andra hade inskränkt tid vid statens egna verkstäder — detta förfarande är ju det mest påtagliga bevis för att flygstyrelsen *icke* i görligaste mån sökt att tillföra statens egna verkstäder beställningar. Nu meddelar flygstyrelsen, att vissa arbeten hava satts i gång. Sålunda hava vissa reservarbeten eller vad man skall kalla det satts i gång vid flygverkstaden i Västerås i stället för de permitteringar, som ställts i utsikt vid den tid i slutet av mars, när min interpellation framställdes. Vidare meddelas, att en del snickeriarbeten, som ingå i tillverkningen av de privat beställda flygmaskinerna, komma att utföras på statens verkstad å Malmen. Det är statens arbete, som alltså skall utföras på statens verkstad med ett privat företag som mellanhand. Det är, om man skall tala flygspråk, med förlov sagt en ganska omotiverad mellanlandning. Det fattas nu bara, att man kommer och påstår, att riksdagen givit direktiv om att ett privat bolag skulle vara mellanhand mellan flygstyrelsen och statens flygverkstäder.

Men nu kommer jag egentligen till det centrala i hela historien. Det heter i svaret, att »skiftande anslagstillgång» kan förorsaka »en viss ojämnhet ifråga om beställningarnas fördelning». Det är egentligen där vi hava kärnpunkten. Att förbruka anslag alltså till beställningar vid de privata verkstäderna, så att en del arbetare vid statens flygverkstäder få vara arbetslösa och andra arbeta inskränkt tid, och att sedan gå fram och ropa på ökade anslag, så att dessa arbetare kunna beredas arbete, det är ungefär på det sättet, som psalmerna gå. Det är ingen som behöver tvivla på meningen. Det är det vanliga svaret, som arbetarna få, när de med vederbörande resonera om arbetsbrist: ja, riksdagen lämnar icke tillräckliga anslag till flyget. Det förefaller emellertid, att om anslagen betecknas som knappt tillmätta, borde de väl i första hand utnyttjas för beställningar vid de verkstäder, staten har byggt upp. Det är dyrbara anläggningar, ovanligt dyrbara anläggningar för den produktionen. Ingen privat industri skulle säkerligen få kosta på så mycket för anläggning av fabrikslokaler, maskiner, staket, bekvämligheter, vakthållning och allt sådant, som man kostat på dessa verkstäder. Det är dyra anläggningar, och det är stor administrationspersonal. Det är helt enkelt slöseri att icke utnyttja dessa anläggningar och den personal, som där finns. När därtill kommer, att sakkunskapen förklarar, och jag skulle tro att flygkommissionens papper ge belägg därför, att de på statens verkstäder tillverkade flygmaskinerna äro både bättre och billigare än de privat beställda. Historien om de dåliga, dyra och de farliga flygmaskinerna är en annan, och jag skall icke inblanda den i denna debatt. Här gäller det att få tillverkningen i all tänkbar utsträckning förlagd till statens verkstäder. Jag skall icke diskutera allt det andra, som gärna kommer fram, när man diskuterar flyget. Jag skall därför nöja mig med att som resumé av vad jag anført säga, att jag ur statsrådets svar har utläst ett löfte om rättelse, och till tack för detta löfte skall jag å min sida utlova hänsynslös vakthållning kring den centrala flygverkstaden i Västerås, och så snart jag märker något försök att undandraga denna verkstad arbete, skall jag låta höra av mig.

Chefen för försvarsdepartementet herr statsrådet **Rundqvist**: Herr talman! Jag skall endast nämna några ord med anledning av vad herr Olovson yttrade

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å interpellation.
(Forts.)

äro, att det icke skulle finnas något i 1925 års beslut, som gick ut på, såsom anförts, att »förekommade nyanskaffning av flygmateriel i huvudsak skall äga rum genom beställning från den privata industrien, under det att vid de centrala flygverkstäderna skola utföras större reparationer samt nytillverkning i viss utsträckning». Jag vill gentemot detta påstående framhålla att uttalande av sådant innehåll gjordes av departementschefen i 1925 års förslag till flygvapnets organisation.

I övrigt anser jag mig icke böra vidare ingå på frågan än att jag vill framhålla, att spörsmålet om flygverkstädernas organisation m. m. är av ganska invecklad beskaffenhet. Det har föranlett Kungl. Maj:t att år 1931 fatta beslut om utredning av flygverkstädernas ekonomi och effektivitet, och måhända kan man i samband därmed komma till ett bättre resultat i fråga om kontinuerlig drift vid flygverkstäderna.

Herr Holmgren: Herr talman! Statsrådet och chefen för försvarsdepartementet gjorde nyss ett fullkomligt korrekt uttalande om vad riksdagen har uttalat år 1925. Till vad han nu yttrade skulle jag vilja lägga att riksdagen jämväl uttalade sig om flygverkstaden i Västerås. Riksdagen sade — det återfinnes i särskilda utskottets betänkande nr 1, jag vill minnas, att det är på sid. 62, men jag kan icke försäkra, att det är riktigt — där sade riksdagen emellertid: »Dessa verkstäder avses i första hand till underhåll av sjöflygplan.» Detta gäller sålunda verkstaden i Västerås. Om den har riksdagen gjort ett klart och tydligt uttalande: i första hand för underhåll av sjöflygplan, — vilket naturligtvis icke är ett förbud att göra något annat, men dess huvuduppgift är denna.

Rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap har emellertid i en skriftelse, som jag har här framför mig, mycket kraftigt strukit under behovet av en privat flygindustri här i landet. Jag hade icke tänkt att upptaga tiden med att återge det, det tar två eller tre minuter, men eftersom herr Olovson gått så starkt fram på denna linje, skall jag be att få återge vad kommissionen där säger i utdrag:

»— Kommissionen vill till en början erinra om, att senare tiders erfarenheter giva vid handen, att det är nödvändigt att under krig i väsentlig mån bygga materialanskaffningen för försvarets räkning på ett utnyttjande av den privata industriens tillverkningsförmåga. Den privata industrien måste därför i krigstid i mycket hög grad tagas i anspråk för tillverkning av krigsförnödenheter av olika slag. För att detta skall bliva möjligt inom rimlig tid efter krigsutbrott måste emellertid redan i fred vissa åtgärder vidtagas med hänsyn till den privata industrien. Ett samarbete med vetenskapliga institutioner och forskningsorgan är ock ur denna synpunkt mången gång av behovet påkallat. De erforderliga åtgärderna bliva emellertid inom industriens olika verksamhetsområden av växlande beskaffenhet och omfattning allt efter tillverkningens art och industriens förutsättningar att framställa den ifrågavarande materielen.» — — —

»Står valet mellan statsdrift och enskild drift någorlunda fritt, torde väl i de flesta fall ingen tvekan råda därom, att icke privatdriften har åtminstone ett ekonomiskt företräde i sin större smidighet och sina vidsträcktare möjligheter till anpassning efter växlande förhållanden.»

»Vad flygplantillverkningen beträffar gäller det en materiel, vars utveckling måste anses vara av stor betydelse icke blott ur militär utan även ur allmän synpunkt. En tillverkning av flygplan inom privatindustrien synes under sådana förhållanden naturlig, och till denna bör då den statliga verksamheten på lämpligt sätt anslutas. Då tekniken på hithörande område emellertid utvecklats mycket snabbt, är det tydligt, att de privata verkstäder, som kunna

komma i fråga, ständigt måste hålla sig i nivå med den tekniska utvecklingen, därest en konkurrenskraftig verksamhet skall kunna upprätthållas. Det bör därför förutsättas, att ett betydelsefullt forsknings- och experimentarbete av dem skall komma att bedrivas, vilket i flera avseenden måste äga nära beröringspunkter med motsvarande militära verksamhet.»

»Ett särskilt skäl för att ur militär synpunkt uppskatta förhandenvaron av en civil flygindustri ligger däri, att det ifråga om militärflygplan gäller en materiel, som i krigstid med all säkerhet blir föremål för en mycket hastig och på ett tidigt stadium inträdande avgång och där följaktligen ett starkt ersättningsbehov redan under det första krigsskedet kommer att göra sig gällande. Av särskild vikt måste det därför vara, att på detta område finnes en tillverkningskapacitet, som medger en snabb utsvällning, vilket näppeligen är möjligt på annat sätt än att i fred redan befintlig enskild flygplanindustri i vidsträckt omfattning tages i anspråk för ändamålet.»

»Tages den privata industriens förmåga i anspråk även då det gäller utförandet av nya konstruktioner, erhåller denna på så sätt ett ekonomiskt stöd, som bör vara fördelaktigt för utvecklingen, samtidigt som den fond av teknisk yrkeskunnighet, som erfordras för verksamhetens bedrivande, göres fruktbarande för den militära flygplantillverkningen i fredstid.»

»Det måste vidare betonas, att det stöd, som ett privat flygindustriföretag, vilket i övrigt fyller rimliga anspråk i fråga om tekniska resurser och finansiell soliditet, bör kunna påräkna i form av beställningar, för detta måste få ett helt annat värde, om dessa beställningar framgå såsom led i en möjligast konsekvent upprätthållen anskaffningsplan och ej, såsom fallet varit beträffande inköpen från Svenska Aero A.-B., hava karaktären av mer eller mindre tillfälliga och oberäknliga upphandlingar.»

»Ytterligare en synpunkt må här framhållas, nämligen betydelsen ur krigsberedskapssynpunkt av att flygmaterielen kan framställas av inhemsk råvara. Det synes med fog kunna göras gällande, att med avseende å det stöd, som från statens sida lämnas den privata flygplantillverkningen, nämnda synpunkt må skänkas vederbörligt beaktande.»

»Av det sagda framgår, att, enligt rikskommissionens åsikt, vägande skäl, vilka beröra såväl freds- som krigstillverkningen, tala för, att det samarbete mellan flygstyrelsen och privatindustrien i avseende å flygplantillverkningen, som hittills ägt rum, planmässigt utvecklas.»

Jag vill för min del till alla delar instämma i vad rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap här uttalat, och jag vill framhålla som min uppfattning, att ett samgående i fredstid mellan de militära och de civila intressegrupperna förefaller mig vara absolut ofrånkomligt, därest man skall kunna komma fram till en fruktbringande utveckling på det flygtekniska området trots konkurrens från utlandet. Men under sådana omständigheter är väl också fullkomligt naturligt och klart, att själva tyngdpunkten av det rena konstruktions- och försöksarbetet måste komma att flyttas över till den civila industrien, och att statens verkstäder mera böra hava karaktär av rena reparations- och istandsättningsverkstäder än vad hittills varit fallet.

Om man nu ser på det föreliggande fallet, så måste man göra den reflexionen, att därest man skulle gå in för herr Olovsons linje och alltså skaffa flera arbetstillfällen till Västerås, så blir följden en precis lika stor minskning av arbetstillfällena inom den privata industrien; alltså lika många dagsverken, som man får tillökade i Västerås, lika många dagsverken blir man på annat håll av med ute i landet. Men om man tar från den privata industrien de ytterligare tillfällena, som den nu har att kunna få leverera till staten, så blir det icke längre möjligt för den industrien att stå på egna fötter. Den går

Svar å interpellation.
(Forts.)

omkull. Vad blir facit av en utveckling efter herr Olovsons linjer? Jo, att man får ett visst antal dagsverken mera till Västerås, men får precis motsvarande minskning i antalet på andra håll, och därtill kommer, att man får den minskning, som uppstår genom att företag läggas ned, och de dagsverken, som man skulle hava, om de vore i gång för de civila intressena, utebliva. Alltså, det hela gör ju en förlust, det blir ökning i Västerås, men det blir minskning överallt annorstädes, där det förekommer flygplanstillverkning eller flygindustri, och det blir sålunda ett rent lokalt intresse, som framföres av herr Olovson. Men vi få väl ändock lov att i denna riksförsamling tillgodose ett riksintresse.

Herr **Andersson** i Stockholm: Herr talman! Herr Holmgren framhöll nödvändigheten av ett intimt samarbete mellan flygstyrelsen och enskilda företagare. Jag skulle till herr Holmgren vilja säga, att det ju ändå är angeläget att ha i minnet, att detta samarbete har förekommit och förekommit i sådan utsträckning, att man haft anledning fundera över, huruvida det varit till särskild fördel för staten, eller om det icke i stället bedrevs på det sättet, att det medförde en del andra konsekvenser, som jag tror riksdagen betraktar som synnerligen anmärkningsvärda. Jag syftar på vad flygkommissionen hade sig ålagt att utreda.

Herr Holmgren har talat om att antalet dagsverken skulle bli detsamma, om arbetet utfördes vid enskilda verkstäder eller om det utfördes vid statens verkstäder. Det är möjligt, att antalet dagsverken blir detsamma. Men de ekonomiska verkningarna bli säkerligen icke precis desamma. Jag vill återkomma till den saken om ett ögonblick. När det gäller det riksdagsbeslut, som fattades 1925 och som åberopats som stöd för beställningar från flygstyrelsens sida hos enskilda företagare, är det riktigt, att det föreligger ett beslut av riksdagen av det innehåll som här refererats. Detta vill jag icke bestrida. Men jag måste säga, att jag haft förfärligt svårt att på något sätt kunna klara ut, huru de där satserna ha kommit in i riksdagsbeslutet. Och nog måtte det väl ändå vara på det sättet, att det är vissa privata intressen, som på något sätt lyckats smuggla dit dessa satsar för att få något stöd för de anspråk, de ville framställa gentemot flygstyrelsen. Ty det är icke på det sättet, herr Holmgren, att flygstyrelsen utan vidare, utan påtryckning har bedrivit denna verksamhet. Utan flygstyrelsen själv vittnar om, att den varit utsatt för mycket hårda anspråk från enskilda företags sida, som proponerade, att de, med stöd av 1925 års riksdagsbeslut skulle tilldelas beställningar. Flygstyrelsen har själv i en skrivelse till Konungen sagt följande om den saken: »Frågan om fördelningen av flygvapnets tillverkning och reparation av flygmateriel mellan enskilda och vapnets egna verkstäder har alltsedan flygvapnets uppsättande varit under diskussion. Från enskilda företagare på området har städse framhållits, att med stöd av riksdagens beslut huvuddelen av nytillverkningen av flygmateriel borde ske vid enskilda verkstäder, under det att från den vid vapnets verkstäder anställda personalens sida hävdats, att arbete skulle i första hand beredas vapnets egna verkstäder och beställningar först därefter överlämnas till enskilda företag.» Därav framgår också, herr Holmgren, att det icke är flygstyrelsen och staten själv, som utan påtryckning avgjort, huru man skulle placera beställningarna, utan enskilda företagare ha med riksdagsbeslutet i handen kommit upp till flygstyrelsen. Och så ha de visat riksdagens skrivelse. Var nu så vänlig, ha de sagt — om de nu använde det uttrycket — och ge oss beställningarna, ty dem skola vi ha. Flygstyrelsen säger i fortsättningen, att tillgången på medel icke har varit sådan, att man kunnat tillgodose båda önskemålen. Och »följden har blivit, att under de gångna åren kompromissvägen måst anlitas, vilket medfört missbelåtenhet å båda håll». Det är flygstyrelsens uttryck. Och till detta uttalar flygstyrelsen ytterligare:

»Det synes på grund därav nödvändigt, att Eders Kungl. Maj:t utfärdar bestämmelser att gälla för fördelningen av flygmaterietillverkningen mellan de enskilda och de statliga flygverkstäderna.»

Förvisso är det av behovet påkallat, att det kommer bestämdare föreskrifter i detta avseende till stånd. Ty jag måste säga, att jag kan då aldrig sluta mig till den uppfattningen, att det skulle vara riktigt, att man bibehåller en sådan ordning, där privata företagare springa i flygstyrelsen och med ett riksdagsbeslut i handen säga, att »nu skola ni ge oss beställningar, ty det har riksdagen sagt». Det kan icke vara ett statsintresse att handlägga angelägenheterna med sådana synpunkter och med sådana anspråk, utan det måste väl betraktas som ett statsintresse, att man handlägger dessa spörsmål med utgångspunkt från vad som med hänsyn till flygmaterietillverkningen i varje fall kan betraktas som fördelaktigt. Nu har här sagts, särskilt av herr Holmgren, att det föreligger ett oerhört stort behov och intresse av att man uppehåller sådana enskilda verkstäder. Jag tror, jag här i riksdagen någon gång tidigare erinrat om att Aerobolaget, som ju uppehölls av staten med ganska stora beställningar, startade sin verksamhet på ett båtvarv på Lidingsön med ett aktiekapital på 5,000 kronor. Och när det är så enkelt att starta flygverkstäder, herr Holmgren, tycker jag icke staten skall hysa några större bekymmer. Ty i den situationen, där herr Holmgren anser, att en oerhörd utveckling av flygmaterietillverkningen behöver komma till stånd, där är jag förvissad om att staten kommer att offra mer än de 5,000 kronor, som skulle vara erforderliga för att starta ett sådant företag, som ändå obestriddligen levererat en hel del material till staten.

Det är ett ganska invecklat tema att diskutera, vad som är erforderligt med hänsyn till de intressen, som herr Holmgren företräder i fråga om verkstäder för flygmateriel, och tiden medger naturligtvis icke att upptaga det spörsmålet till ingående granskning. Men jag skulle vilja säga, att jag har den uppfattningen, att är det så, att man har en stor och väl skickad arbetarstam på dessa statens egna verkstäder, som är väl förfaren i flygmaterietillverkning, lär det nog vara möjligt att vid de tillfällen, då herr Holmgren anser att en utvidgning av tillverkningen bör ske, få plats för denna tillverkning och placera ut en del av de arbetare, man har på de statliga flygverkstäderna för att få den kader, man behöver för att utföra verkligt yrkesarbete. Och det folk, man behöver för att utföra det mindre kvalificerade arbetet, det går nog att leta upp. Om staten bara ser på spörsmålet med de utgångspunkterna, lär det icke finnas minsta anledning att hysa några större bekymmer för var man skall få flygmateriel tillverkad, när man behöver den. Det är en sak, som jag är förvissad om.

Men nu några ord angående denna beställning hos järnvägsverkstäderna i Linköping. Herr statsrådet har sagt, att det icke finnes någonting att erinra mot denna beställning av 25 maskiner, som här har förekommit. Ja, det första som herr Holmgren talade om, det var, att det var nödvändigt att utföra experiment och konstruktionsarbeten inom de enskilda företagen och detta i samråd med flygstyrelsen. Huru är det med detta, som hittills har beställts på de enskilda verkstäderna. Jo, jag förmodar, att alla i saken initierade veta, att det icke är några i Sverige konstruerade maskiner. Ätminstone på några få undantag när, är det tyska och utländska maskiner, som man tillverkar. De här 25 maskinerna, som nu äro beställda, äro tyska maskiner. Det är icke en svensk konstruktion detta, det är en tysk konstruktion, som man beställt i Linköping, och något konstruktionsarbete i detta sammanhang har sålunda icke förekommit.

Men när det gäller beställningen för övrigt, har jag försökt bilda mig en uppfattning om vad den har för ekonomiskt intresse för statens vidkommande.

Svar á interpellation.
(Forts.)

*Scår å inter-
pellation.
(forts.)*

Jag har sökt att officiellt få de papper, som ge stöd åt de uppgifter, jag har förskaffat mig beträffande priset på dessa maskiner. Uppgifterna finnas hos den kommitté, som har verkställt utredningen angående flygverkstädernas organisation. Jag försökte få dessa uppgifter hos kommittén. Men man svarade mig, att kommittén icke kunde lämna ut dem, så länge den icke slutat sin verksamhet. Jag anser mig emellertid oförhindrad att säga, att priset på dessa maskiner är ungefär 10,000 kronor mer per maskin, än det skulle kostat, om man tillverkat dem vid verkstäderna på Malmen. Och det är ju ändå den lilla nätta summan av 250,000 kronor, som staten sålunda skulle kunnat spara eller — om man nu fått anslaget — kunnat tillverka flera maskiner för. Och med utgångspunkt därifrån, herr Holmgren, blir det väl på det sättet, att beträffande de 250,000 kronorna till järnvägsverkstäderna i Linköping äro varken herr Holmgren eller jag i stånd att garantera, att det blir dagsverken för dessa 250,000 kronor. Men hade man en beställning för dessa penningar vid statens egna verkstäder, hade man ju ändå kunnat se till, att det blivit dagsverken för alla dessa slantar, i den mån de icke gått åt till material från utlandet.

Det ligger alltså icke riktigt till på det sättet, som herr Holmgren gjorde gällande.

När det så gäller de beställningar, som järnvägsverkstäderna skulle köpa från flygvapnets flygverkstäder på Malmen, har jag tittat i det kontrakt, som skrivits mellan flygstyrelsen och järnvägsverkstäderna. Och det är ur detta kontrakt, jag hämtat priset på dessa maskiner, som äro beställda. Där är föreskrivet, att man skall beställa arbeten för ett belopp av 100,000 kronor från flygverkstäderna på Malmen. Vingarna inklusive bensintankar och skevningsroder tillverkas av staten för en kostnad av 3,600 kronor per styck. Ja, verkstäderna på Malmen kunna nog tillverka maskindelarna för det pris, man kontraherat. Jag förmodar, staten icke skall förlora på det. Men om jag ställer detta pris i förhållande till priset för hela maskinen, som järnvägsverkstäderna skola leverera, måste det vara klart för var och en, som det minsta försökt att sätta sig in i dessa saker, att detta pris, 3,600 kronor, som staten får av den för statens räkning arbetande enskilda verkstaden, är åtminstone icke någon överbetalning, och icke någon betalning, som står i proportion till det pris på maskinerna, som verkstaden skall erhålla. Vare sig de 35,500 kronorna för var och en av de första två maskinerna eller de 23,500 kronorna, för de därpå följande 23 maskinerna.

Likaså skall man tillverka 23 propellrar för 275 kronor per styck vid verkstäderna på Malmen och lämna dessa till järnvägsverkstäderna i Linköping, för att de sedan skola leverera detta till staten. Och jag tycker det är en underlig omgång, som, så vitt jag kan förstå, sällan förekommer annat än när det för statens räkning skall göras beställningar, och alldeles särskilt när det gäller försvarsväsendet.

När det gäller arbetarstyrkan på Malmen, så ligger det nog kanske till på det sättet, att av den nu där anställda arbetsstyrkan, är det icke mer än 10 snickare permitterade. Men man skall, för att bilda sig en uppfattning av hela detta problem, och vad det betyder för verkstäderna på Malmen, göra klart för sig, att det tidigare skett en ganska betydande minskning av arbetarantalet, och att man nödgats entlediga arbetare. Och jag är övertygad, att det är riktigt, när man säger, att verkstäderna på Malmen för närvarande icke äro till hälften utnyttjade. Och det skall åtminstone få lov att göras något utvidgning av järnvägsverkstäderna i Linköping, för att de skola kunna effektuera denna beställning, som de fått av statsverket. Och jag måste säga, att om de 250,000 kronor, som man nu betalar mer för maskinerna, än de kostat, om man tillverkat dem på statens egna verkstäder, skola användas till utvidgning av

järnvägsverkstäderna i Linköping, då tycker jag, att det för statens vidkommande icke är så särdeles väl använda penningar detta heller, därför att då kunde staten utvidga sina egna verkstäder, om man ansåg behov föreligga att ha reserver för ytterligare utvidgning av flygmaterielltillverkningen.

När det gäller verkstäderna i Västerås, är det omnämnt, att om man tillgodoser statens egna verkstäder med arbete i första hand och gör beställningar hos de enskilda företag, som finnas eller komma att finnas i landet, när man har tillgodosett behovet av arbete på de egna verkstäderna, är detta med hänsyn till statens intresse en betydligt förnuftigare politik. Men här har man ju lämnat ut beställningar till ett enskilt företag, under det att man har måst hålla arbetarstyrkan även på verkstaden i Västerås betydligt under vad den skulle vara, om man skulle till fullo utnyttja denna verkstad. Och när man har en administrationspersonal, som drager samma kostnader, även om man utökar arbetarantalet åtskilligt, är det uppenbart, att det icke kan vara någon ekonomisk fördel för staten att driva sina verkstäder på det sätt som nu förekommer. Men därtill kommer, att man nu under den gångna vintern har företagit de inskränkningar i arbetstiden, varom här varit tal.

Jag har varit i tillfälle att deltaga i överläggningar med verkstadsledningen i Västerås angående arbetstidsinskränkningen. Riksdagens arbetsformer tilllåta mig icke att säga någonting, och jag kanske icke ändå skulle ha gjort det, även om det hade varit praxis här i riksdagen, att man yttrade sig om statens tjänstemäns sätt att sköta sin befattning. Men jag måste dock säga så mycket, att i den mån statsrådet intresserar sig eller kommer att intressera sig för denna verkstads skötsel — med detta mitt uttal avser jag icke att insinuera bristande intresse — skulle jag gärna se, att herr statsrådet undersökte, om det icke skulle vara utomordentligt fördelaktigt, att det skedde ett ombyte på ledareposten vid verkstäderna i Västerås före den tidpunkt, då det eljest är avsett att ske sådant ombyte. Jag tror, att det med hänsyn till arbetsron och andra förhållanden vid denna verkstad skulle vara fördelaktigare, ju förr ombytet skedde.

När det gäller statens egna verkstäder och deras organiserande, skulle jag verkligen vilja rikta herr statsrådets uppmärksamhet på att det ju icke kan vara förenligt åtminstone med god ekonomi, att man ordnar det på det sätt, som skett i Västerås, där man dels har en central flygverkstad och sedan, några hundratal meter därifrån, har byggt en speciell verkstad för kårens räkning, där man också skall ha personal för utförande av arbete. När det är så nära mellan den centrala verkstaden och flygfältet vid kåren i Västerås, tycker jag det vore förenligt både med förstånd och god statsekonomi, om man ordnade det på det sättet, att när reparationer behövde utföras på flygfältet, man hade en lokal där och skickade ut folk från verkstaden för detta arbete och i övrigt tog in arbetet till verkstaden. Det tror jag staten skulle vinna på, om man ordnade det sålunda. Detta är väl ett spörsmål, som jag förmodar vi komma att närmare ventilera senare.

Herr förste vice talman! Jag har icke kunnat underlåta att giva dessa synpunkter tillkänna i denna fråga. Och jag vill utöver vad jag här sagt tillkännage, att jag hyser den uppfattningen, att flygstyrelsen bör mera noggrant iakttaga Kungl. Maj:ts beslut av den 31 dec. 1931, där Kungl. Maj:t har sagt, att arbeten för försvarsväsendets räkning skola i förekommande fall, i den mån så lämpligen finnes kunna ske, utföras vid försvarsväsendets egna verkstäder. Om flygstyrelsen toge största möjliga hänsyn till det beslutet och litet mindre hänsyn till de beslut, som privata leverantörer ha med sig, när de springa i flygstyrelsens trappor, tror jag det skulle vara till nytta för staten ur ekonomisk synpunkt. Jag tror även det skulle vara till fördel, när det gäller flygmateriellens kvalitet och heller icke till skada, för den arbetarkår,

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å interpellation.
(Forts.)

som är anställd på statens egna verkstäder. När det gäller denna kår, vill jag fästa uppmärksamheten på att en betydande del av arbetarna i Västerås flyttats dit ifrån Stockholm, ifrån flygverkstäderna här på varvet. Och har man flyttat dem och ställt i utsikt stadigvarande anställning för dem i Västerås, så torde staten ha ett ansvar för att icke ställa dem utan arbete eller med minskat arbete. Ty deras löner äro icke sådana, att de kunna försörja sig, om de icke få arbeta hela den beräknade tiden, alla 48 timmarna i veckan.

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr talman! Både interpellanten och den siste ärade talaren ha ju alldeles förbigått det centrala i denna fråga, som givetvis måste vara spörsmålet, huru den nu organiserade fredstillverkningen av flygplan skall i händelse av mobilisering kunna utvidgas till att motsvara krigsberedskapens behov. Det var den synpunkten, och uteslutande den synpunkten, som låg bakom 1925 års beslut. När man, som nyss gjordes av herr Andersson i Stockholm, påstår något annat, är detta en insinuation, som man måste på det bestämdaste tillbakavisa, och som givetvis är ogrundad.

Herr Andersson i Stockholm påstår, att vissa privata intressen ha lyckats smuggla in ett uttalande i 1925 års beslut, där man hänvisat till nödvändigheten av att bygga upp en inhemsk flygindustri och se till, att denna industri under fredstid får sådana beställningar, att grunden kan läggas till en industri, som i krigstid kan fylla behovet. Jag kan hänvisa till ett uttalande i detta sammanhang, som kanske icke för herr Andersson i Stockholm är av någon avgörande betydelse, men som borde för herr Olovson i Västerås verka mera auktoritativt. Det är en artikel i den socialdemokratiska tidskriften Tiden, årgång 1924, om flygmaterielbehovens fyllande vid mobilisering. Författaren, som är en framstående auktoritet på detta område relaterar hela problemet, undersöker de olika möjligheterna, som här stå till buds: att koncentrera hela tillverkningen vid statliga verkstäder eller att med bevarande i huvudsak av tillverkningen vid de statliga verkstäderna i mindre utsträckning anlita enskilda verkstäder. Han kommer slutligen fram till att den enda riktiga lösningen är, att fredstillverkningen koncentreras på ett ringa antal större fabriker, som få den kapacitet, att de vid ett krigsutbrott kunna upptaga tillverkningen i den utsträckning, som visar sig erforderlig. Det var ju på det programmet, som 1925 års riksdag gick in, och det är från den utgångspunkten som statsmakterna sedan arbetat.

Nu göra somliga gällande, att denna fråga egentligen är en fråga om konkurrens mellan statliga och enskilda industrier. Andra se den ur rent lokala synpunkter. Det gjorde herr Olovson i Västerås, och det har han själv öppet medgivit. Herr Andersson i Stockholm ser naturligtvis frågan ur den statligt anställda personalens synpunkt. Men så snävt får man icke se denna fråga, utan det avgörande bör vara, hur vi i vårt land skola kunna bygga upp en flygindustri, som är kapabel att möta alla de krav, som i händelse av mobilisering komma att ställas på densamma. Därvid måste man utmönstra alternativet uteslutande statlig drift därför, att det skulle medföra sådana orimliga kostnader i fredstid och ändå icke lämna tillräcklig garanti för att de resurser vid krigstillfälle skulle stå till buds, som äro nödvändiga för att fylla det då uppstående behovet. Är man på det klara med detta, måste man se till, att den enskilda flygindustrien redan i fredstid får växa fram under sådana betingelser, att den vid krigstillfälle kan utvecklas till erforderlig storlek. Det är detta program statsmakterna arbetat med.

Jag hade väntat att i herr statsrådets svar finna den saken något kraftigare understruken, men jag förstår mycket väl den synpunkt, som herr statsrådet framhöll, att det här gäller en avvägningsfråga. Jag förstår också de bekymmer, som statsmakterna ha i detta hänseende. Jag tänker på svårigheten av

att kunna tillgodose de behov vid flygverkstäderna, som herr Olovson i Västerås tryckte på, när han framställde det hela som en arbetslöshetsfråga. Å andra sidan finnes det ett statligt intresse, som jag nyss antydde, att driva upp en inhemsk flygindustri. Detta avvägningsproblem kommer under alla förhållanden att bliva betydligt krävande. Jag deltar i debatten här endast för att framhålla, att de herrar, som här uppträda som representanter för de statliga arbetarnas intressen, om jag så får kalla det, böra icke förbise det andra stora statsintresse, som här föreligger, nämligen att kunna skaffa oss en inhemsk flygindustri i den omfattning, som var avsedd i 1925 års beslut.

Jag lade märke till att Olovson i Västerås mycket starkt tryckte på vissa uttalanden i interpellationssvaret och att han gjorde ett försök att i detta utläsa ett instämmande i huvudsak i de synpunkter, som han företrädde. Jag har mycket svårt att tro det kan vara riktigt. Jag förlitar mig fastmer på att statsmakternas representanter, i detta fall försvarsministern, framför allt skola taga sikte på vad som var grundläggande för 1925 års beslut, nämligen att vi här i landet få en inhemsk flygindustri rustad för att upptaga de uppgifter, som den vid mobiliseringstillfälle kommer att ställas inför. Det är ett slöseri att inte utnyttja befintliga statliga anläggningar, sade herr Olovson. Ja, men det kan vara ett ännu värre slöseri att låta dessa statliga anläggningar växa ut med förbiseende av möjligheten att på den enskilda företagsamhetens väg komma fram till det mål, som åsyftas. Jag tror, att den ojämförligt billigaste vägen i längden blir att utnyttja den enskilda industriens möjligheter i detta hänseende. Redan vad som här omvitnats tyder ju på att det uppstår för staten en ganska betydande risk, om man låter den statliga verksamheten svälla ut under vissa betingelser i sådan omfattning, att man under alla förhållanden har svårt att giva sysselsättning åt den arbetarstam, som där finnes.

Jag har endast velat framhålla detta. Jag vill framhålla särskilt, att man år 1925 praktiskt taget var enig om att det var nödvändigt att här i landet bygga upp en flygindustri, grundad på privat verksamhet i stor utsträckning. Man hade klart för sig, att man icke kunde med uteslutande användning av den statliga vägen tillgodose det behov, som man måste räkna med. Fasthåller man vid detta program, kan man icke gå fram så ensidigt, som interpellanten gjorde, och inte heller som herr Andersson i Stockholm gjorde, utan då måste man fortfarande sörja för, att denna enskilda flygindustri får de beställningar, som äro nödvändiga för att uppehålla organisationen, yrkesskickligheten och den tekniska utrustningen vid de enskilda företagen.

Herr Olovson i Västerås: Herr talman! Det är ju synnerligen olämpligt att här taga upp en längre debatt om allt som är att säga om principerna för flygväsendets organisation, flygvapnets tillverkning för framtiden och vad som kan sammanhänga med det. Därför nöjer jag mig med att göra några korta erinringar med anledning av vad som sagts gentemot vad jag hade att anföra förut.

Jag är fullt medveten om vad 1925 års riksdagsbeslut innehöll, och jag är fullt medveten om vad Kungl. Maj:t skrev i propositionen också. Jag är likaledes fullt medveten om, herr Holmgren, vad kommissionen för ekonomisk försvarsberedskap sagt. Men den kommissionen är ju icke en beslutande myndighet här i landet — icke alls! Riksdagen har icke fattat något beslut, som kan motivera stora beställningar till privata verkstäder, medan arbetarna vid statens verkstäder gå arbetslösa. Det är detta jag här sagt, och jag trotsar vem som helst att försöka tolka riksdagens beslut på ett annat sätt, ty, som jag sade i mitt första anförande, själva tillskapandet av statens flygverkstäder för reparationer och nytillverkningar måste naturligtvis innebära, att de skola ut-

Svar å interpellation.
(Forts.)

nyttjas. Eller vill herrarna Holmgren och Anderson i Norrköping eller herr statsrådet hävda den uppfattningen, att statens verkstäder skola stå tomma bara för att man skall uppehålla den privata industrien, så var vänliga gör det, även om tillfället är olämpligt, men jag tror icke herrarna vilja göra det.

Här försöker man komma ifrån saken genom att påbörda mig, att det för mig är ett lokalt intresse. Det är det visst icke. Om flygstyrelsen eller herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet eller någon annan kan visa, att beställningarna gå till statens centrala flygverkstad på Malmen, och det ingenting blir över för den centrala verkstaden i Västerås, lovar jag att icke säga ett ljud om den saken. Vad jag vänder mig emot är, att man ger beställningar till privata verkstäder, som till och med skola utvidgas för att kunna taga emot alltihop, medan statens egna arbetare äro arbetslösa. Det var ju framför allt denna utvidgning, som ingav farhågor för att man skulle göra statens egna arbetare fullständigt arbetslösa.

Herr Anderson i Norrköping talade om det lokala intresset. På det kan jag ju svara honom, att han hetta ju tidigare herr Anderson i Linköping, där de här verkstäderna ligga, och han är fortfarande östgöte, så, om han vill anförda den anmärkningen emot mig, att jag tager lokala hänsyn, kan jag med samma rätt vända mig mot honom med samma påstående. Herr Anderson säger vidare, att det är slöseri att låta statens verkstäder svälla ut. Det är väl ingen människa, som begär, att man skall bygga till dessa verkstäder. De äro ju för stora redan nu. Om man går in på den centrala flygverkstaden i Västerås, får man gå en kvart, innan man hittar någon människa! — Det är ju ett försök att blanda bort korten.

Jag skall sluta med att uttrycka den förhoppningen, att herr statsrådet icke låter sig förledas av herr Andersons i Norrköping begäran om större hänsyn till den privata industrien i Linköping än till statens verkstäder utan står fast vid löftet.

Chefen för försvarsdepartementet herr statsrådet **Rundqvist:** Herr talman! Med anledning av herr Andersons i Norrköping anförande vill jag i likhet med den ärade interpellanten framhålla, att det icke lärer hava varit interpellationens syfte att ifrågasätta lämpligheten av de beslutade principerna i fråga om flygplantillverkning, utan att det är fråga om tillämpningen av dessa principer.

Vad riksdagens beslut av år 1925 gick ut på, är ju bekant och interpellanten, har själv framhållit, att en uppdelning skulle ske. Han har emellertid gjort gällande, att statens verkstäder borde få en större andel av flygplantillverkningen än som skedde. Det är detta jag svarat på och därvid sökt utveckla, huru som enligt min mening skäl funnits för flygstyrelsen att förfara som den gjort. Jag ber vidare få framhålla, att det dock icke råder en så stor arbetslöshet, som det måhända kan framgå av vad interpellanten nyss yttrade, utan det är ju så, att arbetstiden måst inskränkas med omkring 15 procent vid Västeråsverkstäderna, vilket naturligtvis från arbetarnas synpunkt är mycket beklagligt, och att å Malmen vissa snickare äro tillåtna. Dessa senare torde åtminstone i viss utsträckning kunna återtagas nästa budgetår på grund av samarbete mellan järnvägsverkstäderna och flygstyrelsen.

För egen del vill jag betona nödvändigheten av att komma till ett modus vivendi mellan flygstyrelsen och den privata industrien. Det är ju även enligt herr Olovsons uppfattning otänkbart att endast vid statens flygverkstäder ombesörja hela nytillverkningen, och ett dylikt förfarande skulle i varje fall strida mot förut angivna principer.

Om det icke ordnas så, att man får en privat flygplantillverkning inom landet, skulle riskeras, att tillverkningen i vissa fall måste gå till utlandet. särskilt

vid brådskande beställningar. Vad angår de omnämnda 25 övningsplanen, så måste flygvapnet inom en relativt kort tid ha nya övningsplan. Det var otänkbart, enligt vad jag har anledning tro, att placera hela denna beställning vid statens flygverkstäder. Arbetarstammen vid dessa har ju måst anpassas efter de principer, som statsmakterna gått in för, och sålunda bestämts i första hand med hänsyn till möjligheten att där utföra erforderliga reparations- och underhållsarbeten. Det sker ju en hel del haverier m. m., som kräva skyndsam reparation. Att kasta in en stor ny beställning å statens flygverkstäder och beräkna få den färdig inom rimlig tid, är icke möjligt.

Svar å interpellation.
(Forts.)

Vid sådana förhållanden tror jag det vara även ur arbetarnas synpunkt önskvärdt att försöka komma till ett förnuftigt samarbete mellan staten och de enskilda flygverkstäderna på det förevarande området.

Gentemot vad herr Andersson i Stockholm anförde om det ringa aktiekapital, varmed Svenska Aeroaktiebolaget startat, vill jag framhålla, att nämnda bolag torde i hög grad fått erfara olägenheten av detta förhållande. Bolaget har haft stora svårigheter att hålla arbetet i gång på grund av bristande kapital. Det är måhända en anledning till att flygstyrelsen nu placerat denna stora beställning hos ett företag, som anses hava erforderliga resurser, vilket, på sätt försvarsberedskapskommissionen framhållit, är en nödvändig förutsättning för att upptaga en tillverkning av det slag, varom här är fråga.

Jag vill ytterligare framhålla, att en utredning pågår, vid vilken behandlas frågan om ekonomisk drift vid statens flygverkstäder. Jag är ense med herr Olovson om att det är önskvärdt få kontinuerlig drift vid flygverkstäderna men kan icke medgiva, att nytillverkningar i första hand skola placeras därstädes, utan böra principerna i 1925 års försvarsordning härutinnan upprätthållas.

Herr Holmgren: Herr talman! Herr Andersson i Stockholm sade nyss, att flygindustrien på Lidingön startat med ett aktiekapital av endast 5,000 kronor, och han framhöll, att det tycks vara mycket lätt starta sådana företag. Det kan ju hända, att det är lätt att starta, men säkerligen icke så lätt att driva dem, och jag tillåter mig ifrågasätta, huruvida icke uppgiften är en något stilerad sanning; i varje fall är jag förvissad om att herr Andersson icke kan övertyga någon i denna kammare, att det går att driva flygplanstillverkning med ett aktiekapital av 5.000 kronor.

Herr Andersson i Stockholm: Jag vill i anledning av herr Holmgrens uttalande säga, att är uppgiften stilerad, är den stilerad i patentverkets anteckningar, ty hos patentverket finns anteckning om att bolaget startat med ett aktiekapital av 5,000 kronor. Är det någon som ljuger, så är det anteckningen i patentverket, icke jag. Men jag förstår, hur saken hänger ihop: marinförvaltningen, som gjort beställningar, betalade i förskott, liksom flygstyrelsen har betalat 71,000 kronor i förskott till järnvägsverkstäderna i Linköping för den beställning, som man i februari månad gjorde där. Alltså 71,000 kronor för de två första maskinerna, och sedan kommer det väl att dugga i fortsättningen, och då är det inte så svårt att driva flygindustri, ty det är ju staten, som släpper till pengarna, innan man behöver inköpa någonting.

Chefen för försvarsdepartementet herr statsrådet **Rundqvist:** Herr talman! Endast ett par ord. Det är av vikt ifråga om den privata industrien att tillverkning av flygmateriel äger rum som utfyllnad i ett annat större arbetsprogram. Det är brist härpå, som varit en svårighet i fråga om Aerobolaget på Lidingön. Svenska järnvägsverkstäderna däremot kunna utföra annat arbete i sina verkstäder, när staten icke har tillfälle att göra beställningar av flygmateriel. Detta är av stor betydelse i fråga om ordnandet av flygmateriel.

Svar å interpellation.
(Forts.)

tillverkningen vid den privata industrien. Ungefär motsvarande förhållande gäller vid statens verkstäder, vilka hava att verkställa reparationer o. dyl., och dessemellan utföra nytillverkningar. Jag vill slutligen tillägga i fråga om herr Anderssons i Stockholm prisuppgifter, att jag icke haft tillfälle taga del av den framställning, som av honom omnämndes, men att jag icke är övertygad om att vid beräkning av, vad statens pris skulle bliva vid tillverkning av flygplan å egna verkstäder, alla faktorer — såsom underhåll av byggnader m. m., administrationskostnader o. dyl. — blivit vederbörligen beaktade.

Herr **Andersson** i Stockholm: Herr talman! Jag vill tillägga: det kommer till en utgift, som jag icke talade om nämligen att man får hålla särskild kontroll vid verkstaden i Linköping. Det kostar cirka 1,000 kronor per maskin enligt vad som uppgivits för mig. Det tillkommer alltså. Min uppgift var icke fullständig, men icke felaktig i den riktning, som herr statsrådet här gjort gällande. Jag kan naturligtvis icke bestrida, att det är ett intresse för den privata industrien att få sådana här beställningar, och detta alldeles särskilt om man får dem på så goda villkor, som man fått de sista vid järnvägsverkstäderna i Linköping.

§ 7.

Svar å interpellation.

Efter att ånyo hava erhållit ordet yttrade chefen för försvarsdepartementet herr statsrådet **Rundqvist**:

Herr talman! Med denna kammars tillstånd har dess ledamot herr Sandström till mig framställt det spörsmålet, huruvida det är min avsikt »att vidtaga sådana åtgärder, att den av statsutskottet i dess yttrande nr 4 vid 1929 års riksdag, som godkänts av riksdagen, tillstyrkta lyftkrananordningen vid Gustafsviks örlogsdepå snarast måtte komma till utförande».

Vid besvarandet av det utav interpellanten framställda spörsmålet anser jag mig först böra i korthet redogöra för dispositionen av den vid örlogsdepån befintliga dockanläggningen; därefter övergår jag till att rekapitulera vad som förekommit med avseende å frågan om dockanläggningens utrustande med lyftkrananordningar.

Genom brev den 28 oktober 1921 godkände Kungl. Maj:t ett mellan marinförvaltningen å Kungl. Maj:ts och kronans vägnar, å ena, samt aktiebolaget Mohögs mekaniska verkstad, å andra sidan, upprättat kontrakt; varigenom kronan på ett år till bolaget utarrenderade nämnda dockanläggning, bestående av torrdocka, vissa byggnader m. m. enligt i kontraktet lämnad specifikation. Kontraktet blev sedermera förlängt att gälla till och med utgången av år 1923. Det årliga arrendet utgjorde enligt detta kontrakt 30 % av den behållning å avgifterna för begagnande av dockan och för vinterförläggning i densamma ävensom för angörande av kajerna och ankring inom det arrenderade området, som uppkomme efter det avdrag skett för kostnaderna för elektrisk ström till dockans utpumpning. Berörda avgifter voro i sin tur fixerade uti ett av Kungl. Maj:t i anslutning till kontraktet fastställt reglemente och taxa för begagnande av dockan m. m. Enligt kontraktet ålåg det bolaget att lämna kronans fartyg företrädesrätt vid dockningar och reparationer framför enskilda fartyg enligt i kontraktet närmare angivna regler. Kronan skulle vid dockans begagnande endast betala bolagets utlägg för handräckning, förbrukade materialier, elektrisk ström m. m. Bolaget skulle under arrendetiden på ett fullt tillfredsställande sätt underhålla de anläggningar och byggnader m. m., som av bolaget disponerades, ävensom hålla dessa brandförsäkrade till värden, som av marinförvaltningen godkändes. Kronan å sin sida skulle under arrendetiden, utan kostnad för bolaget, tillhandahålla en montör för tillsyn och skötsel av transformatorstation, dockpumpar m. m.

Efter därom av marinförvaltningen gjord framställning medgav Kungl. Maj:t genom brev den 7 december 1923, att marinförvaltningen finge å Kungl. Maj:ts och kronans vägnar sluta avtal med bolaget angående fortsatt utarrendering av dockanläggningen under en tid av 15 år, räknat från och med den 1 januari 1924 eller alltså till och med 1938 års utgång. Enligt det av Kungl. Maj:t därvid godkända förslagskontraktet bestämdes den årliga arrendesumman till 50 % — i stället för förut 30 % — av behållningen å avgifterna för dockans begagnande. Övriga arrendevillkor bibehölls i stort sett oförändrade. I samband härmed fastställde Kungl. Maj:t förslag till nytt reglemente och taxa för dockans begagnande, att lända till efterrättelse från och med den 1 januari 1924 och tillsvidare, till dess annorlunda bestämdes.

Svar å interpellation.
(Forts.)

Sedan bolaget hos marinförvaltningen anhållit om fastställelse av nytt reglemente, innebärande tillämpning av lägre taxa för begagnande av dockan, gjorde marinförvaltningen i skrivelse den 18 juni 1929 framställning till Kungl. Maj:t i sådant syfte under framhållande därvid, bland annat, att ämbetsverket hyste den uppfattningen, att genom tillmötesgående av det utav bolaget framförda önskemålet dockningsintensiteten skulle komma att ökas och därmed även kronans inkomster av dockanläggningen. Sedan kommerskollegium och länsstyrelsen i Västernorrlands län hörts i ärendet, fastställde Kungl. Maj:t genom brev den 28 februari 1930, i enlighet med det ingivna förslaget, nytt reglemente och taxa för begagnande av dockan, att lända till efterrättelse från och med april 1930 tillsvidare, till dess annorlunda bestämdes.

Såsom interpellanten erinrat, hemställde marinförvaltningen i sin skrivelse den 31 augusti 1928 angående sjöförsvarets medelsbehov för budgetåret 1929/1930 om anvisande av ett extra reservationsanslag av 36,000 kronor för utrustning av Gustavsviks örlogsdepå med lyftkrananordningar. Denna hemställan var föranledd av en utav bolaget hos marinförvaltningen i ämnet gjord framställning, vilken ämbetsverket förklarade sig finna väl grundad och vars realiserande enligt ämbetsverkets mening innebure avsevärda fördelar såväl ur synpunkten av anläggningens räntabilitet som med hänsyn till marinens och handelssjöfartens behov. Anslagsäskandet upptogs ej i 1929 års statsverksproposition. Frågan bragtes emellertid inför riksdagen genom tvenne i ämnet väckta likalydande motioner (I: 61 och II: 223). Statsutskottet, som behandlade motionerna i samband med anslaget till underhåll av flottans fartyg och byggnader m. m., yttrade i sitt utlåtande nr 4 — på sätt i interpellationen återges — att utskottet, som i ärendet inhämtat närmare upplysningar, funnit det vara för statsverket ur ekonomisk synpunkt fördelaktigt, att de av motionärerna och marinförvaltningen föreslagna lyftkranarna snarast anskaffades, varigenom ökade inkomster skulle tillföras det ifrågavarande anslaget. Beträffande kostnaderna för anskaffningen, 36,000 kronor, vore utskottet av den mening, att dessa kunde inrymmas under anslaget utan att slutsumman av detsamma behöfve ökas. Vid sådant förhållande syntes det utskottet, att något särskilt beslut ej av riksdagen behöfve fattas rörande den motionsvis gjorda framställningen. Riksdagen godkände statsutskottets förevarande uttalande och anmälde detta beslut i sin skrivelse nr 4 A. Riksdagsskrivelsen överlämnades enligt Kungl. Maj:ts beslut den 16 maj 1929 till marinförvaltningen för kännedom och efterrättelse.

Interpellanten har nu riktat uppmärksamheten på, att de avsedda lyftkrananordningarna ännu ej anskaffats. Jag har med anledning härav inhämtat marinförvaltningens yttrande, och får jag, på grundval av ämbetsverkets uppgifter, rörande denna sak meddela följande.

I skrivelse till marinförvaltningen den 27 november 1929 hade bolaget meddelat, att enligt av bolaget infordrade anbud en fast 25-tonskran kunde anskaffas och uppsättas för 33.508 kronor och att en rörlig 2-tonskran kunde

Svar å interpellation.
(Forts.)

anskaffas för 27,300 kronor, i vilket senare pris även ingick kostnaderna för erforderlig spårömläggning m. m. Bolaget hade hemställt, att marinförvaltningen måste ställa 36,000 kronor til bolagets förfogande för inköp och montering av den fasta 25-tonskranen. Marinförvaltningen hade i skrivelse den 9 maj 1930 svarat bolaget, att ämbetsverket kunde bekosta anskaffandet av nämnda kran endast under förutsättning, att bolaget dels för framtiden åtog sig kranens underhåll och brandförsäkring i likhet med övrig av bolaget arrenderad materiel i Gustavsvik, dels till ämbetsverket erlade ett årligt arrende för kranen av 3,000 kronor. Detta belopp motsvarade enligt marinförvaltningens mening ränta och amortering å kronans anskaffningskostnader för kranen. Emellertid hade bolaget i skrivelse den 23 oktober 1930 meddelat, att bolaget ej kunde antaga dessa villkor, men att bolaget vore villigt ansvara för reparationer och underhåll av kranen ävensom betala ett årligt belopp av 300 kronor. Efter ytterligare övervägande hade marinförvaltningen i skrivelse den 13 januari 1931 tillkännagivit för bolaget, att ämbetsverket ansåge frågan om anskaffning och uppsättning på statens bekostnad av en 25-tonsvängkran vid dockanläggningen för det dåvarande förfallen.

De medel å anslaget till underhåll av flottans fartyg och byggnader m. m., vilka enligt marinförvaltningens skrivelse till bolaget den 9 maj 1930 ansetts kunna disponeras för anskaffning och uppsättning av kranar, hade därefter, enligt vad marinförvaltningen meddelar, till största delen måst avses för andra ändamål i följd av den minskade medelsanvisningen å underhållsanslaget.

Enligt gällande arrendekontrakt ålæge det bolaget att på ett fullt tillfredsställande sätt underhålla å detsamma disponerade anläggningar och byggnader m. m. Detta åliggande hade, anför marinförvaltningen, emellertid bolaget utfört på ett mindre tillfredsställande sätt, som tvingat marinförvaltningen till upprepade erinringar. De avgifter, som det ålegat bolaget att erlægga till kronan, hade ofta influtit försenade, och genom en säregen tolkning av dockningstaxan hade bolaget velat undandraga sig erläggande av vederbörligt belopp. Under sådana förhållanden torde det — yttrar marinförvaltningen — vara förklarligt, att ämbetsverket ej varit benäget att till bolagets förfogande ställa och i dess vård anförtro ytterligare dyrbar och ömtålig materiel utan att ökad inkomst tillförsäkrades kronan å anläggningen, särskilt med hänsyn till att inkomsten dittills icke ens täckt de årliga utgifterna. Någon garanti för att kranarnas tillkomst skulle stimulera verksamheten vid dockan förefunnas givetvis icke, och att densamma vore så obetydlig berodde väsentligen på förhållanden, å vilka ämbetsverket icke kunde öva något inflytande. På sålunda angivna grunder förmenade marinförvaltningen, att ämbetsverkets åtgärder i ärendet ur såväl affärs- som förvaltningsmässig synunkt överensstämde med statens intressen. Med hänsyn till de knappa medel, som numera beviljades för underhåll av flottans fartyg och byggnader, ansåge ämbetsverket att en anskaffning av lyftkranar för dockanläggningen ej kunde ske på bekostnad av underhållsanslaget utan eftersättande av nödvändiga underhållsarbeten. Om åter särskilt anslag ställdes till ämbetsverkets förfogande vore dock intet att erinra mot kranarnas anskaffning, men hõlle ämbetsverket dock före, att en förhöjning av arrendet motsvarande skålig ränta och amortering å anskaffningskostnaden vore fullt berättigad.

Interpellanten begår som sagt av mig besked, huruvida jag har för avsikt att föranstalta därom, att Gustavsviks örlogsdepå snarast utrustas med lyftkrananordningar. Med framhållande härvid till en början, att marinförvaltningen icke till Kungl. Maj:t gjort någon anmälan rörande resultatet av sina förut berörda underhandlingar med bolaget angående förevarande fråga, får jag för egen del anföra följande.

Såsom 1929 års riksdag i anslutning till statsutskottets utlåtande framhõll,

torde det för statsverket vara ur ekonomisk synpunkt fördelaktigt, att lyftkransanordningar anskaffas vid Gustavsviks dockanläggning. Marinförvaltningen har, såsom framgår av den lämnade redogörelsen, förklarat sig ej hava något att erinra mot att anskaffning sker av dylika anordningar, dock att ämbetsverket förutsätter, att särskilda medel för ändamålet ställas till förfogande samt att bolaget till kronan betalar skälig ränta och amortering å anskaffningskostnaderna. Vad angår frågan om beredandet av för anskaffningen erforderliga medel, bör förnyad undersökning ske, huruvida ej ifrågavarande kostnader kunna, såsom 1929 års riksdag avsåg, inrymmas under anslaget till underhåll av flottans fartyg och byggnader. Vidkommande frågan i vad mån bolaget skäligen bör till kronan, i form av ökat arrende eller på annat sätt, utgiva ersättning i anledning av kronans utlägg för lyftkransanordningarna — en fråga till vilken såvitt jag kunnat finna 1929 års riksdag icke tagit ståndpunkt — torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att, efter med bolaget förda ytterligare underhandlingar, träffa avgörande härutinnan.

Med hänvisning till vad sålunda anförts får jag såsom svar på den framställda interpellationen uttala, att min avsikt är att vidtaga åtgärder i syfte att för dockdriften vid Gustavsviks örlogsdepå erforderliga lyftkransanordningar må bliva anskaffade.

Härpå anförde

Herr Sandström: Herr talman! Jag ber härmed att till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få frambära mitt vördsamma tack för det svar, jag nyss fått emottaga å min förfrågan angående effektuerande av riksdagens år 1929 till Kungl. Maj:t avlätna skrivelse angående anskaffande av lyftkransanordning till Gustavsviks örlogsdepå.

Jag får samtidigt uttala min tillfredsställelse över att herr statsrådet uttalat sin avsikt vara att vidtaga åtgärder i syfte att för dockdriften vid denna örlogsdepå erforderliga lyftkransanordningar må bliva anskaffade, på grund varav det alltså nu kan förväntas, att denna statens fartygsdocka äntligen bliver försatt i ett sådant skick, att den kan fullt tjäna det med densamma avsedda ändamålet.

Jag kan dock ej underlåta att i detta sammanhang något påtala det sätt, varmed kungl. marinförvaltningen ansett sig böra behandla denna angelägenhet, vilket handlingssätt klart belyser artskillnaden mellan förvaltningsmetoderna, då det gäller statliga företag och sådana, som ägas av enskilda företagare. Hade i detta fall Gustavsviks dockanläggning ägts av ett privat industribolag, vars bolagsstämma medgivit utförandet av nyttig och nödig komplettering av anläggningen, så hade givetvis bolagets styrelse ofördröjligen gått i författning om beslutets effektuerande, då det ju alltid måste ligga en verksstyrelse varmt om hjärtat att försätta sin anläggning uti tidsenligt och konkurrensdugligt skick.

Här har ifråga om denna lyftkransanläggning motionerats i riksdagen och beslut fattats såväl i statsutskottet som i riksdagen om densammans anskaffande, men kungl. marinförvaltningen, som har hand om anläggningens förvaltning, gör sitt bästa för att ointetgöra saken. Det talades ej ett ord i riksdagsskrivelsen till Kungl. Maj:t om att arrendatorn av örlogsdepån skulle delta uti anskaffningskostnaden. Jag vill dock ej här så mycket anmärka på att kungl. förvaltningen ändå försökte få något bidrag från det arrenderande bolaget. Detta överensstämmer enligt min mening med sund affärskutym. Men däremot är det icke sund affärskutym att, som kungl. förvaltningen här gjort, i ultimatumform fordra, att arrendatorn skall betala så gott som hela anskaffningskostnaden, vilket blivit fallet, om det såsom kungl. förvaltningen

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å interpellation.
(Forts.)

påyrkat pålagts en årlig avgäld för begagnade av den beslutade anläggningen av 3,000 kronor. Hela anskaffningskostnaden beräknades ju till 36,000 kronor.

Kungl. marinförvaltningen hade i sina petita angående medelsbehovet för budgetåret 1929/1930 själv begärt dessa lyftkranar och förklarar denna framställning vara grundad på att en sådan komplettering innebure avsevärda fördelar såväl ur synpunkten av anläggningens räntabilitet som med hänsyn till marinens och handelssjöfartens behov. Såvitt jag kunnat finna hade icke kungl. förvaltningen i sin motivering för detta anslagsbehov anført, att den ämnade av dockarrendatorn utkräva sådan ersättning såsom villkor för kranarnas anskaffande, att staten praktiskt taget finge anläggningen gratis. Det torde i kungl. förvaltningens framställning ej ens omnämnts, att den hyste planer på att av dockarrendatorn begära någon som helst avgift.

Nåväl! Kungl. marinförvaltningen fick genom enskilda motioner sin framställning beviljad av riksdagen, och medel för önskemålets förverkligande funnos ostridigt disponibla för ändamålet av s. k. reservationer.

Det må då ej vara ägnat förvåna, att man finner det synnerligen egendomligt, att kungl. förvaltningen icke nöjde sig med den årliga ersättning av 300 kronor som det arrenderande bolaget frivilligt utfäste sig att betala till staten samtidigt som bolaget förklarade sig villigt ansvara för kranens reparationer och underhåll. Det kan i samband därmed erinras om att en dylik lyftkran brukar hava ganska lång livslängd, om den väl underhålls, 30 å 40 år eller mera. I stället för att godtaga detta erbjudande, förklarade kungl. förvaltningen på eget bevåg ärendet avskrivet, då bolaget ej ville betala de åskade 3,000 kronorna, och har sedan ej vidtagit några åtgärder för att effektuera riksdagens beslut. Ett dylikt tillvägagångssätt av en kungl. förvaltning måste med ett lindrigt uttryck betecknas såsom »mindre lämpligt». Vart tog det nu vägen med hänsynen till marinens och handelssjöfartens behov av lyftkran, som ämbetsverket tidigare ordat om? Förelåg kanske inte längre ett sådant behov? Jo! Säkerligen gjorde det så, men det var väl så, att den ärevördige S:t Byråkratius kom emellan på något sätt, och då fingo alla hänsyn vika.

Nu säger kungl. förvaltningen, att det arrenderande bolaget skött sina åtaganden gentemot kungl. förvaltningen på ett mindre tillfredsställande sätt. Därom kan jag ej yttra mig, då jag ej känner till saken. Men det vet jag, att arrenderandet av denna anläggning ej varit någon god affär för bolaget utan tvärtom lämnat förlust. Men det var ju för att förbättra affären såväl för staten som bolaget som förslaget om lyftkransanordningen kom upp. Det ansågs ju, att därigenom ett ökat antal dockningar skulle komma till stånd och därmed ökad rörelse och inkomst.

Knappast kan därför sägas, att de små förefintliga tvistefrågorna mellan kungl. förvaltningen och arrendatorn kunna utgöra något verkligt skäl för kungl. förvaltningen att slopa planen på installerande av lyftkransanordningar.

För närvarande befinner sig vår rederinäring liksom så gott som alla andra näringar i en vågdal. De sjögående fartygens antal har oupphörligt nedgått och samtidigt har också arbetet vid våra fartygsvarv och dockor i hög grad minskats. Men det skall väl åter en gång komma liv och lust i affärerna mellan och inom de olika staterna, och, då detta sker, ligger det vikt uppå, att även Gustavsviks örlogsdepå blivit avhjälpt från den brist, som den nu lider av genom frånvaron av lyftkransanordningar.

§ 8.

Jordbruksutskottets härfpå föredragna utlåtanden nr 88—93 bordlades åter.

§ 9.

Ordet lämnades härefter till herr **Holmgren**, som yttrade: Herr talman! I fråga om föredragningslistan för morgondagens plenum hemställer jag, att statsutskottets utlåtande nr 126 och andra lagutskottets utlåtande nr 38 måtte uppföras i nu nämnd ordning närmast efter konstitutionsutskottets memorial nr 33, att andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 4 måtte sättas sist samt övriga ärenden i den ordning de äro upptagna på dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 7.14 e. m.

In fidem
Per Cronvall.